ژیژەك: كۆرۆنا هیوایەك بۆ گەڕانەوەی كۆمۆنیزم … ئازاد حەمە … بەشی دوانزەهەم

ئاماژە: دەستبردن بۆ هزری سیاسی سڵاڤۆی ژیژەك (Slavoj Žižek) دەستبردنە بۆ جەنجاڵییەكی هزری بێ تخووب، بە وتنگەلێكی بێ ڕەهەند، ناچووست، دووبارە و ناكۆك. زانینمەندی ئەم بیریارە، كە لە پاشكۆی بیری سێ بیریاری گەورەی ڕۆژاوادایە(هێگل، ماركس، لاكان)، لە كۆڵنەدان بەدوای”ئیدیای كۆمۆنیزم” لە دوورەوە دەدرەوشێتەوە و لە هەموو گۆشەیەكی نووسینەكانیشیا تەوی كۆمۆنیزم دەچنێت تا ئەو دەمەی باروبارگە بەرەو هەوارێكی، تێكستێكی، تازە دەگوازێتەوە. چاندنی نەمامی كۆمۆنیزم، كە زەقترین كاری هزرییەتی زێدی ڕاستەقینەی شرۆڤەكردنە سیاسییەكانیشیەتی كە لەو نووسینانەی بۆ كۆرۆنای تایبەتیكردن گەیشتە ترۆپك. كۆرۆنا كە گشت گۆی زەمینی سەرقاڵی خۆی كردووە ژیژەكی سەرقاڵی ئەو تێزە فەلسەفییانە كردووە هەڵگری تووخمی كۆمۆنیستین. دروستكردنی نیگا لەمەڕ كۆمۆنیزمێكی نوێ لە تێكستەكانی ژیژەك تایبەت بە كۆڤید-19 بە هاوبیرانی لە شكۆفەدان و مانا و شوێنی خۆیان وناكەن. هاوكات كۆرۆنا چی بەسەر سیستەمی سەرمایەداری جیهانی دەهێنێت و ئایندەی كۆماری سوری چینی چۆندەبێت؟ ئەو پرسیارە دوو ئاقارییە سیاسییەیە كە لە ڕێگای ئەو تێكستانەوە لاماندروستدەبن. بەشێكی زۆریش لە بۆچوونەكانی ئەو تێكستانە سیاسی و ئابوورین كە پێشتر پێیانئاشناین. بەمجۆرە پەتای كۆرۆنا بۆ ئەم ڕوناكبیرە فریادرەسە، هەلێكە لەبەردەم مرۆڤایەتی بۆ ڕزگاربوون لە كۆیلایەتی سیاسەتی بازاڕ، جیهانگیریی ئابووریی، مۆدێلی بەرخۆری ڕۆژئاوا و ئەو تەنگژانەی سەرمایەداری جیهانی زوو زوو بەرهەمیدەهێنێت.

لەم بەشە لەسەر نیگا سیاسی و ئەدیۆلۆژیەكانی ژیژەك دەوەستین سەبارەت بە چۆنیەتی هاوتابوونی بڵاوبوونەوەی كۆرۆنا ڤایرۆس لەگەڵ “ئیدیای كۆمۆنیزم” كە خەونە گەورە سیاسییەكەی ژیژەكە. شرۆڤەكانی لەو بارەیەوە پێماندەڵێن، ئەم ڤایرۆسە هیوایەكە بۆ سەرهەڵدانەوەی كۆمۆنیزم ،كۆمۆنیزمێكی نوێ، كە ئەوەش بە ئەمە شكۆداری ماركس وەبیردەهێنێتەوە، بە گۆڕینی سیستەمی سەرمایەداری جیهانی بە مۆدێلێكی سیاسی تر كە كۆمۆنیزمە. كۆتا ئاماژەش لێرە ئەوەیە، ناوبراو زۆر جەخت لەسەر ئەوە دەكات كە پەتای كۆرۆنا ژیانمانی

گۆڕی، سەرلەبەر ئەو ژیانەی گەڕێ پێشتر هەمانبوو و گەڕانەوەشی بۆ هەمان ژیان ئەستەمکرد. بۆیە بەدرێژای ئەم بەشە ئەو لایەنە بەرباسدەخەین، ئەم هزرەڤانە وەك هەموو جارێك بە دەرفەتێك دەگەڕێت بۆ تۆڵەکردنەوە لە نیولیبرالیزم، لەدانی سەرمایەداری گلۆبالە و خستنەڕووی هیپۆتێزەکانی(گریمانەکانی)سەبارەت بە گەڕانەوەی کۆمۆنیزم."کۆرۆنا و شەپۆلی پەناهەندەکان دەکات بە دوو هەڕەشە بۆ سەر ئەوروپا و لەمیانەشیانەوە سەرلەنوێ بانگەشەی دروستبوونەوەی کۆمۆنیزم دەکات. هەروەك چۆن مارکس دروشمی"کرێکارانی جیهان یەکبگرن"ی جاڕدا پێمان چاک بوو کە ژیژەك دژ بە سەرمایەداری جیهانی بانگەشەی دروشمی (تووشبوانی کۆرۆنا یەکبگرن) یان (کۆرۆنتینکراوەکان یەکبگرن) بکات.

ئیدیای کۆمۆنیزم لە زانینی ژیژەك دا

زانینمەندی ژیژەك لە بواری تێۆری کۆمۆنیزم بۆ دەمی لاوی ئەم بیریارە و ئەو هەل و مەرجە سیاسییە دەگەڕێتەوە کە وشەی کۆمۆنیزم پڕ بەهاترین وشەی زێدی ناوبراوە. پاش هەڵوەشانەوەی یەکیەتی سۆڤیەتی جاران، لە کۆتای 1990، داڕمانی کۆمۆنیزم لە کۆمەڵگە سۆسیالیستیەکان، یەك لەوانە سلۆڤێنیا کە زێدی ژیژەکە، زۆرترین زیانی هزری لە وشەی ناوبراودا کە تا هەنووکەش جێیباسە. لە ساڵی 2009 لە لەندەن کۆنفرانسێك بەناوی""ئیدیای کۆمۆنیزم""بەسترا و بەشێکی دیار لە بیریار و روناکبیرە چەپە رادیکالەکانی ئەوروپا(ژیژەك، بادیو، ڕانسیەر، نەگری، ئێگلتۆن، نانسی، هاڵوارد، تۆسکانۆ و….) تیایا بەشداربوون و ساڵانی دواتریش بەشەکانی تری ئەم کۆنفرانسە لە چەند شوێنێکی جیا بەستران. ئامانجی سەرەکی کۆنفرانسەکان "دروستکردنی پەیوەندی بووە لەنێوان فەلسەفەیەکی ڕادیکال و سیاسەت"، چونکە کۆمۆنیزم بە زۆربەی ئەو بیریارانە خۆی لە ئیدیای فەلسەفە و سیاسەتی رادیکاڵدا پووختەدەکاتەوە، کە واشپێویست دەکات ئیدیاکە خۆی لە دەوڵەتمەداری و ئابووریخوازی دابڕێت و ئامانجیشی گەیشتنبێت بە ئازادی و یەکسانی. لەناو ئەم ئیدیایە خۆڕێکخستنەوەیەك پێنهانە کە زۆر لایەن دەگرێتەوە: پێداچوونەوە بە واتای دەمۆکراتی، پارتی(حیزب)، سەرمایەداری و لیبرال دەمۆکراسی. ژیژەك وایدەبینێت بەسەرخستنی ئەم ئیدیایە هەر ئەنتی سەرمایەداری پێویست نییە، کە تاڕادەیەك ڕێژەیەکی زۆر بوونی هەیە، دوژمنانی لێبرال دەمۆکراتیش پێویستن. لەسەر بنەمای بینینەکی فەلسەفییانەی بادیوش گوزارە لەوە دەکات کە، دیکتاتۆری کێشەکە نییە، ئەوەی لە ئێستادا لەبەردەم کۆمۆنیزمدا کێشەیە خودی

دێمۆکراتیە. بە ئاشکرا هەست بەوە دەکرێت کە (بادیو-ژیژەك) ئەو لێبرال دێمۆکراتە لەبەردەم کۆمۆنیزمی نوێ بە کێشەکە دەزانن کە ڕۆژئاوای ئەمڕۆی تەنیوەتەوە.

مایەوە ئەوەش بێژین، ئەم پاندەمییە گڵوباڵە ژیژەکی سەرلەنوێ هەڵدایە ناو پارادۆکس(ناکۆکیئامێزی)ەکانیەوە و تێزە فەلسەفییەکانیشی سەرلەنوێ خستەوەڕوو. لە ماوەی پانزە ساڵی ڕابردووشدا لەلایەك لەناو جۆرەك لە خۆ دووبارەکردنەوەی تێزەکانیدا دەخولێتەوە، لەلایەکیتر هەمان تێزە فەلسەفییەکانی(هێگڵ،مارکس،لاکان) دووبارەدەکاتەوە و تێزی سەرەکیشی، کە هەر جارەو ڕەوانبێژییەکی فەلسەفیی بەبەرادەکات، لە هیپۆتێزی(گریمانەی) کۆمۆنیزمدا چڕدەکاتەوە. بەواتایەکی تر ژیژەك خەریکە لە بیرمەندێکی داهێنەرەوە دەبێتە بیرمەندێکی هەمان و ،لەناو هزری خۆشیدا لە داهێنان دەکەوێت.

کۆمۆنیزم و کۆرۆنا

بەپێی ژیژەك کۆرۆنا خوڵقانی کۆمۆنیزمی بەدەمەوەیە، ئەمەش لەڕێگای تێکشکاندنی سەرمایەداری گڵوباڵەوە دەتەدی و هیوامەندیشە کۆرۆنا ببێتە هۆکاری بڵاوبوونەوەی ڤایرۆسێکی تر، ڤایرۆسی بیرکردنەوە لە جێگرەوەی سەرمایەداری، جێگرەوەیەك بکارێت کۆتای بە دەوڵەتی ناسیۆنال بهێنێت و سۆلیداریتی (هاریکاری)یش ببێتە کاکڵی ئەو جێگرەوەیە. وێرای ئەوە، کۆرۆنا، لەدیدی ژیژەکەوە، دەمانخاتە بەردەم دوو بژاردەوە: کۆمۆنیزم هەڵبژێرین یان یاسای جەنگەڵ، کە مەبەست ئابووری بازاڕی سەرمایەدارییە. بە (ئەم) چارەسەر دابڕان یاخود کەرەنتین، دروستکردنی دیواری نوێی تەندروستی نییە، چارەسەر پێویستییە بە هاریکاریەکی نێودەوڵەتی، هاریکاری دروستکردنی شتێك کە پێشتر، بەناوی کۆمۆنیزمەوە، بوونی هەبووە. قەیرانە گەورەکە بازاڕی ئازاد و جیهانگیریەکی ناڕێك دروستیانکردووە کە دەکارێت هەڵمانداتە ناو چەندین جۆر لە تەنگژە و درمەوە. گەر ژیژەکانە بێینەگە ئێژین، لەم حاڵەتەدا کەرەنتینێکی زۆر، تەنهای و دیواری نوێ چارەسەر نین، چارەسەر هێنانەئارای هاریکاریەکی جیهانییە بە سازاندنی شتێکی تازە بەناوی کۆمۆنیزمەوە. کۆمۆنیزم شتە تازەکەیە کە کۆرۆنا بۆی هێنایین. ئەمە هەمان کۆمۆنیزمی جاران نییە. گەر هەوڵەکانمان بە ئەم ئامانجە یەکنەخەین لەناو چوار دیوار دەمێنینەوە، بە کۆمپیوتەرەکانمانەوە سەرقاڵدەبین، کۆنفراسەکانمان بەجۆرێکی ئەلکترۆنی ئەنجامدەدەین و خواردنیشمان بە دیلیڤەری دەگاتەدەست. دەکارین زۆر شتی تریش بکەین و هەر لەماڵەوەش

بمەنینەوە. وەرایئەوە، تەنگژەی کۆرۆنا، ژیژەك گوتەنی، بەگەیە لەسەر بنەدادییەکانی کۆمەڵگە، دەرفەتێکیش لە بەردەم نوێبوونەوەی کۆمۆنیزم، ئەو شێوە کۆمۆنیزمە نا لە چین هەیە، ئەوەی سنور بۆ پۆپۆلیزمێکی ناسیۆنالی دادەنێت و هێزی بازاڕی ئازاد و جیهانگیریش دەنێژێت.

ئەو کۆمۆنیزمەی ژیژەك باسی دەکات هەمان ئەو کۆمۆنیزمە مێژووییە نییە پێشتر پێیئاشنابووینە. لای ژیژەك کۆمۆنیزم بەردەوامە و لەناومانیشا دەخولێتەوە، نموونەش لەسەر کاتی قەیرانەکان، کۆرۆنا یان هەر قەیرانێکی تر. دەنێتەوە کە زەبری قەیرانەکان وادەکەن هەموو سۆسیالیستی بین. لەبەرە دەکارین تێگەیشتنی ژیژەك بۆ ئەو شوێنەش پەلەکەشبکەین کە لە کاتی کۆرۆنا بەشێك لە دەسەڵاتی ئابووری سەرمایەداری هەوڵی دەربازکردنی هەندێك لە کۆمپانیا گەورەکانیدا لەو قەیرانە ئابوورییەی ڕووبەڕوویانبوەوە. ئەمەش بۆ ڕزگارکردنی دەوڵەمەندەکان بوو لە دارمانی نەختی ، باشە ئەی هەژارەکان! کە ئەرکی دەربازکردنی هەژارەکان بگرێتە ئەستۆ؟ بەپێی ئیدیای ژیژەک کۆمۆنیزم پێویستە لەم دۆخە بکەوێتەگەڕ و کاری خۆی ئەنجامبدات. دژی ئەوەشە تەنیا بە گۆشەگیری(یان کەرەنتین)، دابڕان و خۆپارێزیەوە سەرقاڵبین، دەبێت داوایترمان هەبێت. ئەوەبێتە داواکانیش مەرجە لە پێکەوەکارکردن، هاریکاریکردنی یەکتر دا خۆیان پووختبکەنەوە، کە ئەمانەش دەشێت دژ بە سیستەمی سەرمایەداری جیهانی بەکاربرێن. ئەو سیستەمەی لە ساتەوەختی کۆرۆنا زۆر وەحشیتناکانە ڕەفتاریکرد. بەپێی (ئەو وتەنی) هەستی خۆدەربازکردن لە تەنگژەی کۆرۆنا و خۆ بەدورخستن لە تووشبوونەی هاریکارییەکی نەتەوەییتییە و هەر ئەوەشە کۆمۆنیزمە تازەکە کە هەموو خۆمی پێکمانە و کار بە ئەوە دەکەین خۆمان لەم پەتا ترسناکە بەدووربگرین. واتە، خۆمخۆرییەکی جیهانیانە بە هەستێکی جوانی گلوبالەوە ئەو کۆمۆنیزمە دادەهێنێت کە ژیژەك مەراقیەتی، کە دەشکارێت سنور بۆ کۆرۆنا و گشت ڤایرۆسێکی تر دانێت. لەبەرەوە ژیژەك بەئاوبوونەوەی ئەم پەتایە بە هیوایەك دەزانێت بۆ تێکشکاندنی سیستەمی سەرمایەداری جیهانی، ئەو سیستەمەی ،بە قسەی ژیژەك، بە ئامرازی کۆن و نەریتی کاردەکات، کە هەکاری سەرهەڵدانی ئەم جۆرە ڤایرۆسانەیە و ئەو تەنگژەیەشی قووڵترکردەوە ئەم پەتا جیهانییە دروستیکرد. ئەمە وادەکات ژیژەك زۆر ڕاشکاوانە ڤایرۆسی کۆرۆنا بکاتە پردێك بۆ پێشینەوە بەرەو ناوچەی کۆمۆنیزم، بە چرکەیەکی پەرچەکرداری گۆڕبانە دژ بە سەرمایەداری و خەونی گەیشتن بە کۆمۆنیزم. ئەم ڤایرۆسە بە ژیژەك لە توانایدایە پاکتاوی ڤایرۆسەکانی تری کۆمەڵگە بکات کە ئایدیۆلۆژیای سیاسی ناساغیان

بەرهەمهێناوە.
هەوڵی ژیژەك بۆ گەڕانەوەی كۆمۆنیزم هەمان ئەو مۆدێلە سیاسییە كۆمۆنیستییە كۆنە نییە كە ڕووخا. ئەم كۆمۆنیزمەی ژیژەك باسیدەكات كۆمۆنیستەكی ئایدیالیستی نییە، ئەو كۆمۆنیزمەیە پێویستییەكانی مانەوەی ڕووت دەیسەپێنێت. وەك ئەمە ئەو كۆپییە لەو “كۆمۆنیزمی جەنگە” ی لە یەكێتی سۆڤییەتی جاران لە ماوەی ساڵانی 1918 و 1945دا پیادەكرا. هاوكات هەوڵەكانی ترامپ بۆ كاركردن لەگەڵ كەرتی تایبەت بە بەرهەمهێنانی پێویستییەكانی ئەمەریكا، هەوڵی جۆنسن لە بەریتانیا بۆ خۆماڵیكردنێكی كاتی هێڵی شەمەندەفەر، زۆر دیاردەی تریش بە جۆرێك لە هەڵسوكەوتی سیاسی و ئابووری سۆسیالیستیانە دەزانێت. نەك هەر ئەوە، نموونەش لەسەر ڕەفتارێكی (ترامپ) دێنێتەوە كە شیكێك دروستبكرێت بە بەهای 1000 دۆلار و بۆ گشت ئەو هاوڵاتیانە بدرێت لاو نیین. هاوكات بڕیاریشدراوە چەندین تریلیۆن دۆلاریش بۆ بردنەڕێوەی بازاڕ خەرجبكرێت، كە دیسان ڕوون نییە بۆ؟ لە پێناوی كێ؟ گەر ئەمە مۆدێلێك بێت لە سۆسیالیزم ژیژەك ئەم جۆرە سۆسیالیزمە بە “سۆسیالیزمی بەزۆر” (enforced Socialism) ناودەنێت. باشە ئەم سۆسیالیزمە بەزۆرە سۆسیالیزمی دەوڵەمەندەكان نییە؟ لێرە ژیژەك نموونە لەسەر ساڵی 2008 دێنێتەوە، دەمووەختی داڕمانی بانكەكان، كە كار بۆ دەربازكردنی بانكە گەورەكان كرا لەو تەنگژە نەختییەی ڕووبەڕوویانبووە. گشت ئەمانەش ئەم بیرمەندە بەرەو ئەم پرسیارە دەبات: ئەوەی پەتای كۆرۆنا لەگەڵ خۆی هێنای بەرەو بەشی یەكەمی ڕۆمانی”" سەرمایەداری كاتاسترۆف”مان نابات؟ ئەو ڕۆمانەی ناومی كلاین (Naomi Klein) لەسەر قۆزەوەنییەكانی سەرمایەداری نووسی، یان دەبێتە هۆكاری دروستبوونی سێستەمێكی جیهانی نوێی پتر لەسەرەخۆ و زۆرتر هاوتا؟
بێگومان ژیژەك ڕەخنە ئاڕاستەی سێستەمی سیاسی چینیش دەكات. پێیوایە دەسەڵاتی چینی گومانی لە گشت بۆچوونێكی جەماوەری و زانستی هەیە. ئەم بێ متمانەییەی كۆمەڵگەی چینی پەیوەندی بە دەسەڵاتی سیاسییەكەیەوە هەیە. دەسەڵات هەمیشە هەوڵیداوە بەسەر گشت جومكەكانی ژیانا زاڵبێت و دەرگا لە گشت بۆچوونێكی جیاواز دابخات. ئەمەش وایكردووە بێ متمانەی لە وڵاتی چیین بكەوێتە نێوان خەڵك و دەسەڵاتەوە. ژیژەك لە پەرتووكە ناسراوەكەی،”" پاندێمی: كۆڤید -19 جیهانی هێنایەلەرزین”"، ئاماژە بەوە دەكات كە پزیشكە چینییەكە(لی وینلیانج) یەكەم كەس بوو هۆشداری لەسەر پەتای كۆرۆنا لە شاری (ووهان)دا و كەچی دەسەڵاتی سیاسی چینی هەر زوو بێدەنگیانكرد و دواتریش خۆی بووە قوربانی ڤایرۆسەكە. بۆیە نەبوونی مافی ڕادەربڕین لە چین بە سەرچاوەی بەكێشەبوونی پەتای

کەڕۆنا دەزانێت. گەر دەسەڵاتی چینی ڕێگایبدایە بەئاشکرا باس لە کەڕۆنا ڤایرۆس بکرێت دەزەکە بەم شێوەی ئێستا نەدەبوو. ئەمەی لە ئێستادا لە چین ڕوودەدات تازە نییە و دەسەڵاتی ناوبراو پێشتر زۆر شتی لەوجۆرەی کردوە(بێدەنگکردنی گرووپە مارکسیەکانی زانکۆکان، سەندیکاکان، چالاکەوانانی ژینگەپارێزی و گرووپە ئاینییەکان)، بەڵام بەپێی بۆچوونە کۆمۆنیستیەکانی ژیژەك بێت مۆدێلی چین لە ڕووبەڕووبوونەوەی کەڕۆنا مۆدێلێکی سەرکەوتوو بوو، بەجۆرێك کە پێشی بە مۆدێلی ئەوروپای بەتایبەت ئیتالی و دواتر ئەمەریکیش دایەوە.
لە ساتەوەختی پەتاکە میکانیزمی بازاڕ بەجۆرێکی تر، جیاواز لە بەشێکی زۆر لە جیهان، کاریکرد، کە ڕەنگە ئەمە هەندێك کەس ناویبنێت کۆمۆنیزم، لە لە دەزی چینیدا بەشێوەیەکی تر کەوتەوە. پرۆسەی بەرهەمهێنان و دووبارە بەرهەمهێنان لەو وڵاتە ڕێڕەوتێکی تری وەرگرت کە لە میکانیزمی برسیکردن و چاوچنۆکی ئابوورییەوە، کە ئەوروپا تێیکەوت، دووربوو. لەسەر ئەم بناغەیە، ژیژەك لە یەکەم نووسینی لەسەر پەتای کەڕۆنا بەناوی""خەونم لەمەڕ وەهان22/01/2020″" ئاماژە بە ئەوە دەکات، ئەوانەی دەیانەوێت چین بخەنە کەڕەنتینەوە باشەرم لەخۆیانبکەن. هەر لە یەکەم نووسینیەوە ژیژەك بە هیوای ئەوەیە پەتای کەڕۆنا دەرهاویشتەی پۆزەتیڤی هەبێت. دەرهاویشتەی پۆزەتیف بۆ ژیژەك چی دەگەیەنێت؟ بێگومان گەڕانەوەی کۆمۆنیزم و تێکشکانی نیولیبرالیزم. بەلاشیەوە سەیرە ئەو هەرایە لەسەر ئەم پەتایە دروستکراوە لەکاتێکا ساڵانە خەڵکێکی زۆر بەنەخۆشی کوشندەی تر دەمرن.
ژیژەك هۆشداری لەسەر ئەوەش دەدات کە، ڕقی ئەوروپاییەکان لە کولتووری غەیرە ئەوروپای، لە کولتووری چینی لە کاتی بڵاوبوونەوەی پەتای کەڕۆنا گەیشتە لوتکە. “چینیە پیسەکان کە ئەمەیان تووشی ئەم پەتایە کرد” بۆچوونگەلێکی لەم جۆرە، کە لەوانەوە لە شکاندن و بەکەمزانینی کولتووری ئەویتر، لە ئەمەریکا و ئەوروپا خێرا بڵاوبوەوە. باشە بۆ ئەوروپا لەژێر سایەی ئەمەریکا ویستی جوگرافیایەکی نائەوروپای بۆ بڵاوبونەوەی پەتای کەڕۆنا تاوانباربکات؟ یەك لە هۆکارەکان ڕەنگە ئەوە بووبێت کە لەڕێگای تاوانبارکردنی ئەویترەوە بەدوای چارەسەرا بگەڕێن. چارەسەرەکە ئەوە نییە تۆهمەتی بڵاوبوونەوەی ئەم ڤایرۆسە بخرێتە ئەستۆی وەهان، بەڵکو ئەوەیە هەستبکەین کە هەموو لە هەمان بەلەم داین. ڤایرۆسەکە بەزەیی بە کەسمانا نایەتەوە و جیاوازی ئیتنی، ڕەگەزی و ئاینی نێوانیشمان ناکات. هەر بەوهۆیەوە ژیژەك بە هەموو جۆرێك ڕووبەڕووی ئەو دەنگە ڕەگەزپەرستیانە دەبێتەوە چین دەکەنە هۆکاری بڵاوبونەوەی ئەم پەتایە. ئەمە بەو مانایەش دێت کە، لێکدانەوەکان

سەبارەت بە پەتاکە بەدەر نییە لە ڕەگەزپەرستی (ڕەیسیزم)کاتێك بە ئاشکرا داپیرە چینییەکان، ئەوانەی ماری زیندوو و شەربای شەمشەمەکوێرە دەفرۆشن لە بازاڕەکانی وەهان، بە هۆکاری ئەم پەتایە بزانرێت. بۆیە ژیژەك نیگامان بۆ ئەو تەماشاکردنە دەبات کە تا ئەو جیهانەی تیایدەژین لە پەیوەندی چوونەنەویەکدیدا بێت کاتەسترۆفی، موسیبەتی (catastrophe)، ناوخۆی لە وروژاندنی ترسی گڵۆبانە زیاتر دەکات و بەوەش کاتەسترۆفی جیهانی زۆرتر دەبێت. هیچ کاتەسترۆفێکی ژینگەیی کە ڕوودەدات ترسەکی گەورە دروستدەکات و ئەوەش شڵەژان دروستدەکات. ئەمەش بەڵگەیە کە مرۆڤ جارە جۆرەکە لە بوونەوەری سەر زەوی و هیچیتر. ئەو هەستی شەرمەش لە شارەکی وەك وەهان بە سەرکەوتن بەسەر کۆرۆناڤایرۆس هەبوو هەستەکی پۆزەتیڤانەبوو.

کێنەبوونەوەی ژیژەك و ئاگامبەن لەسەر سفرەی کۆرۆنا

جیۆرجیۆ ئاگامبەن(Agamben) یەکەم نووسینی لەسەر پەتای کۆرۆنا لە 26/02/2020 بەناوی""داهێنانی درمێك"" بڵاوکردەوە. ئەم نووسینە لەلایەن بیریارانەوە سەرنجی زۆری خرایەسەر و ژیژەکیش، ئەمبەتە لەڕێگای هێرشکردنە سەر مۆدێلی بیرکردنەوەی فوکۆ لە ""چاودێری و سزا""سەبارەت بە بڵاوبوونەوەی پەتا و ڕووبەڕووبوونەوەکانی، ڕەخنەی توندی ئاگامبەن دەکات. ژیژەك یەکەم پەرچەکرداری ئاگامبەن سەبارەت بەو شڵەژان و میکانیزمی چاودێری و سزایەی پەتاکە لەگەڵ خۆی هێنای بە پەرچەکرداری چەپێکی نەریتی لەقەڵەمدەدات و سەرنجیشمان بۆ ئەو شوێنە دەبات کە ئاگامبەن لەژێر کاریگەری هزری سیاسی و تێگەیشتنی بایۆپۆلیتیکی فوکۆ بۆ دەرهاویشتەکانی گەیشتووە و میکانیزمەکانی دەسەڵاتی سیاسی هاوچەرخی ڕۆژئاواشی پەڕاڤەکردووە. ژیژەك بەلایەوە گرنگە ئەوە بزانین کە بۆ ئاگامبەن لە نووسینەکانی تایبەت بە پەتای کۆرۆنا بەرەو ئەو تێگەیشتنەمان دەبات دەسەڵات بایەخ بە شڵەژان دەدات؟ تەنانەت ئەوەش بە ڕاست نازانێت کە ئاگامبەن پێیوایە حکومەتەکان دەمێك بوو بەدوای بیانووەکەوە بوون بۆ داخستنی کۆمەڵگە. بۆ دەبێت حکومەتەکان هەوڵی داخستنی کۆمەڵگە بدەن کاتێك ئەمە ئابووریان وێراندەکات؟ ژیژەك نایەوێت تەنگژەکە وەك موئامەرەیەکی دروستکراوی کۆمەڵایەتی سەیربکرێت کە هەندێك لە چەپ و یان لە ڕاستڕەوەکانی ڕۆژئاوا دەیبینن. تەنانەت ڕەخنەی ئەوەش لە ئاگامبەن و ئاگامبەنییەکان دەگرێت کە پەتاکە بە دەردەخەنەوە و وەك یاریەکی سیاسی لێیدەڕوانن. بۆیە ئەم بیرمەندە ئیتالییە لە چاوی ژیژەك نوسخەیەکە لە فەیلەسوفێکی چەپ و کاتۆلیکیش لە بەشی هەشتەمی پەرتووکەکەی کارە

ناسراوەکەی فوکۆ، ""چاودێری و سزا""، باسدەکات بەهۆیەوە ڕەخنەی شێوازی بیرکردنەوەی ئاگامبێنیش دەکات کە چۆن لەژێر کاریگەری فوکۆ بەو سەیرکردنە گەیشتووە کە حکومەتەکانی ئەوروپا لەم کەرەنتین و قەدەغەی هاتووچۆیە مەبەستیان سنووردارکردنی ئازادییەکانە. هەرچی ژیژێکە لەلایەن خۆیەوە مەترسی پەتای کۆرۆنا بە ڕاست دەزانێت و ئەو شێوە خۆپارێزیی و ڕێکاریيانەی لە وڵاتی چین گیرانەبەر بەسەرکەوتوو تر دەزانێت لەوەی لە ئەوروپا، بەتایبەت لە ئیتالیا، پیادەکرا، بەڵام ڕەخنەی شێوازەکەی دەکات کە دێمۆکراسیانە نەبوو. بەمجۆرە ئێمە دەبینین کە ژیژێك پەتاکە بە درۆنازانێت و خودی خۆکەرەنتینکردنیش لە تێگەیشتنی تر دا بەرجەستە دەکات کە هاوشێوەی وێناکردنەکانی ئاگامبێن نییە. لایەنێکی تر کە ژیژێك لە ئاگامبێن جیادەکاتەوە ئەوەیە کە ژیژێك پێیباشە ئەم خۆکەرەنتینکردن و ئەو دۆزەی پەتاکە دروستیکردووە بگۆڕدرێتە جۆرە هاریکاریەکی (سۆلیداریتی) نێودەوڵەتی بۆ ڕووبەڕووبوونەوەی سەرمایەداری جیهانی. ڕاستە ژیژێك کۆك نییە لەگەڵ ئاگامبێن سەبارەت بە بۆچوونەکانی تایبەت بەو تەنگژەیەی کۆرۆنا دروستیکرد، بەڵام بێ ئاگایانە لە هەندێك شوێن یەکدەگرنەوە. ئەوەتا ژیژێك لە هەموو قوژبنێکی نووسینەکانی قامك دەخاتەسەر ئەوەی ک□ ڤید-19 سێستەمی چاودێری توندی لەگەڵ خۆی هێنا و چاودێریشی لەتەك سزا دا هاوشانی یەکترکرد. ئاگامبێن لەم بارەوە جیاوازتر ناڕوانێت و کۆرۆنا وەك شێوازێکی تازە لە چاودێری، قەدەغە و ڕێکاری توندی ئاسایشانە دەبینێت کە دەمێك بوو حکومەتەکان خەونیان پێوەدەبینی. پێشتریش پەی بەوە بردووە کە کۆمەڵگاکانمان لە ژیانی ڕووت (bare life) بەولاوە شتێکیتریان لاپەسەند نییە و ئیتالیەکانیش بۆ ئەوەی لە پەتاکە دووربن ئامادەبوون قووربانی بەگشت شتێك بدەن: هەل و مەرجی ژیانی سروشتی، پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان، کار، تەنانەت هاورێیەتی و سۆز و باوەڕە سیاسی و ئایینیی□کانیش. ژیانی ڕووت و ترسی لەدەستدانی ئەو ژیانە تەنیا بۆ یەکخستن و کۆکردنەوەی کەسەکان نییە بگرە بۆ جیاکردنەوە و دووچاربوونیشیانە بە نابینای. ژیژێك ئەم گوزارانەی ئاگامبێن پەسەند ناکات. چونکە لەو باوەڕەدایە مەودا، دیستانس، دروستکردن و نێوان خستنە بەینی جەستەکانەوە مافێکی باشە بۆ لەیەکتردورکەوتنەوە بە هیوای تووشنەبوون. ئەم دیستانسە بە ڕێزگرتن دەزانێت لەیەکتر. نموونە لەسەر حاڵەتی خۆشی دێنێتەوە کە کو□ک□ی ماوەیەکە سەردانی ناکات نەبا دووچاری ڤایرۆسەکە بێت. ئەمەو تێگەیشتنی ژیژێك بۆ ئەو ڕەوشی ئاوارتە (State of Exception) یەی کۆرۆنا هێنای هەمان تێگەیشتنی ئاگامبێن نییە. ئاشکرایە ڕەوشی ئاوارتە بارێکی زۆرداری لەگەڵ

خۆیدا ھێنا، لێ پەیوەندییە ناوەکیە کۆمەڵایەتیەکانی بەھێزکرد. ئەم بینینە ژیژێکانەییە پشتگیری لەو ئاکارەش دەکات، پێچەوانەی بۆچوونی ئاگامبێن، ک□ پێکەوە تەوقەنەکردن و یەکترنەبینین بەشێکە لەو ھاریکەرییەی کۆرۆنا دایھێنا. لەسەرووی ئەمانەوە ژیژێك پێمانناسێت کە چۆن بایۆپۆلیتیك کاری خۆی لە کۆمەڵگەی چینی دەکات؟ ڕاست□ ت□و□ژینەوەی پێویست لەو بارەوە بێسنور کەمە، بەڵام ب□□وونیش ئەوەمان بەرچاوناخات کە ئایا کۆرۆنا قایرۆسێکی ئێدیۆلۆژییە؟ کاردانەوەی کۆرۆناش، ھەرگیز، لە دەرەوەی ڕۆژئاوا نابینێت و پەرچەکرداری ئیسلامی سیاسی لەسەر پەتای کۆرۆنا شرۆڤەناکات. جگەلەوە دۆخی کۆمەڵگە گەندەڵەکانیش شیکارناکات کە خەونیان بە قەدەغەکردنەوە دەبینی. نموونەش لەسەر ئەو جۆرە کۆمەڵگە گەندەڵانە کوردستانە. کاری ڕوناکبیرانی کوردە ئەوە بۆ جیھان ئاشکرابکەن کە لەژێرسایەی"" کوردایەتیەکی کوشندە و ساختەگەرا"" تاک□ک□انی کۆمەڵگە برسیدەکرێن و بیانووی زۆرزانئامێزانەش بۆ بێ مووچەی و نادادییەکان دەھێنرێنەوە. چاکسازی چ بەھایەکی ھەیە کە بۆ چاکسازیکردن بێت لەناو نەیاران. چاکسازی کردەیەکی ئابووری و کارگێڕی خودییە، بۆ بەھێزکردنی خۆت و لاوازکردنی ئەویتر نییە.

سۆلیداریتی و پێکەوەگلان

ژیژ□ك دەخوازێت لەو ھەل و مەرجە تازەیەی کۆڤید-19 دروستیکرد کەڵك وەربگیرین بۆ سازدانی سۆلیداریتی(ھاریکاریی) جیھانی. کەرەنتینکردن ژیانێکی گۆشەگیرانە و داخراوی دروستکرد کە ھۆکاری ڕاستەوخۆشە بۆ کەمکردنەوەی ماف و سنوردارکردنی ئازادییەکان. ئەم لایەنە تاکە شت نییە لە ھاوکێشە سیاسییەکەی کۆرۆنادا. لەبەرئەوەی پەتای کۆرۆنا جۆرە ھاریکاریەکی ،لەناو خەڵك، لە ئاستێکی نێودەوڵەتی و ناوخۆی سازاند. ھەر ئەم دۆزەی لەدەمووەختی کۆرۆنا سازێنرا مرۆڤەکانی فێری ئەوەش کرد لە چاودێریکردنی دەسەڵاتە سیاسییەکان لێھاتووبن. ئەو ھاریکاریەی ژیژێك باسیلێوەدەکات لەگەڵ کاری تاکگەرایی دەوڵەتەکان بۆ ڕووبەڕووب□وونەوەی کۆرۆنا یەکناگرێتەوە و، ھاریکاریەکەش مەرجە ئاقارێکی نێودەوڵەتی ھەبێت. لەمڕوەوە نموونەیەکی پارادۆکساڵی حکومەتی ئیسرائیلمان بۆدێنێتەوە کە سەرۆك وەزیرانەکەی لە ساتەوەختی پەتاکە ھەوڵی پێکەوەکارکردنی لەگەڵ دەسەڵاتی فەلەستینی داوە تا سنور ب□ ب□□اوبوونەوەی پەتاکە دابنرێت. ژیژێک ئەم پێکەوەکارکردنە وەك دیاردەیەکی مرۆی نابینێت، وەك بەرژەوەندییەکی ھاوبەشی خۆپارێزی لە پەتاکە دەیبینێت. لێرە

وتنەکی مارتن لۆتەر بەنموونە دێنێتەوە کە""پێشتر هەموو لەسەر سەفینەی جیابووین کەچی ئێستا لەسەر هەمان سەفینەین"". بەپێی ئەوەی کۆرۆنا ڤایرۆس ئاڕاستەیەکی جیهانی وەرگرتووە ئەوە وایکردووە وڵاتان خۆیان لەناو هەمان سەفینەدا ببیننەوە، لە ئەوروپا لەم قۆناغەدا پێدەچێت بەتەنیا لە یەك سەفینەدا خۆی ببیننەتەوە لە ڕووبەڕووبونەوەی سێ ڕەشەبادا: ڕەشەبای یەکەم لێدانێ یەك لەسەر یەکەکانی پەتای کۆرۆنایە، ڕەشەبای دووەم لێکەوتەکانی ئەم پەتاییە لە مردوو، تووشبوو، کەرەنتینی تەندروستی و پاشماوەی ئابووری وێرانکار، کە بەسەر ئەوروپایەکدا هاتووە خۆی بەدەست گرفتە ئابوورییەکانییەوە دەتلێتەوە. ڕەشەبای سێهەم ململانێ سەربازییە بەردەوامەکانە لەناو سوریا، کە دەستی پێکدادانە سەربازییەکانی نێوان هەردوو حکومەتی سوریا و تورکیای تیایە. لێرە ژیژەك ڕەخنەی توند لە ڕژێمی سیاسی تورکی دەگرێت کە دەستی لە قووڵکردنەوەی کێشەکانی ناو سوریا و هاندانی گروپە تێرۆریستییەکان و خستنەسەرسنوری پەناهەندەکان هەیە. باس لە دوو پێکەوەکارکردنی سیاسیش دەکات: پێکەوە کارکردنی سوریا-روسیا کە ئامانجی ئابوورییانەی خۆی هەیە. هەروەها پێکەوەکارکردنی تورکیا -روسیا کە ئامانجی لاوازکردنی ئەوروپای یەکگرتووە ئامانجێکی سیاسیانەی خۆشی هەیە. خودی کەیسی پەناهەندەکانیش بەشێکە لە کەیسی سیاسی کۆرۆنا. پەناهەندەکان لەلایەن تورکیاوە دەخرێنە سەرسنورەکان بە بیانووی ئەوەی نەبا پەتای کۆرۆنا لە ئۆردووگای پەناهەندەکان بڵاوببێتەوە.

پێمانوایە، کورتەی تێگەیشتنەکانی لای سەرەوە ئەوەمان پێدەڵێن کە هەموو پێکەوە گلاوین، بە پەتایەکەوە، بە دزەکەوە، تخووبەکان بە ساکاری تێدەپەڕێنێت و لە تووشکردنیشمان بێباك و کۆڵنەدەرە. داتا گرینگی خۆی لە کەیسی کۆرۆنادا هەیە، لە هەواڵی تووشبووان هێشتا لەناو زۆر گرووپ نازانین. دەستکاری داتاکان لە زۆر شوێن لە دونیادا بە یاریکردنن بە تەندروستی و بە ڕێکخراوی تەندروستی جیهانیشەوە. گەندەڵیکردن لە داتاکان زۆرجار بۆ وەرگرتنی قەرەبووەکی زۆرترە یان بۆ بەسیاسیکردنی ڕەوشی شارە، بەتایبەت لە وڵاتە گەندەڵەکان، بەنموونە "بێ موچەی و کۆرۆنا" پێکەوە شانۆگەری سیاسی سەیر لە باشوری کوردستان دەگێڕن. بەکاربردنی ترسناکی کۆرۆنا بۆ دەمکوتکردنی بێ مافان و پینەکردنی دزییەکان توێژینەوەکان لەبارەی کۆرۆناوە گوماناوی دەکەن. زۆرێك وتن هەن کە نە ژیژەك و نەش بیریارانی تری ڕۆژئاوا پێیانپێنەبرووە. چەند تووشبوو لەناو گەریلاکان(کورد و جیهان)، کۆڵبەرەکان، داعشەکان، مافیاکان، سەرا و باڵاخانەی شازادەکان، تێرۆریست و قاچاخچییەکانی

سەر سنورەکانی جیهان هەن؟ ڕوون نییە. کڵێسا و سیناگۆگ و بەتایبەت مزگەوتەکان، لەژێر زەبری کۆرۆنا بەوە قابیلبوون بە دیستانس ئیمانداریبکەن. خواپەرستی بە دیستانسەوە مۆدێکی نوێی ئایینە لە سەردەمی کۆرۆنا. نیولیبرالیزمی کورد هێرشی تورکیا-ئێران بۆ سەر خاکی کوردستان بێدەنگانە پەسەنددەکات. نیولیبرالیزمی کورد بینینێکی تری بۆ ئاڵا هەیە. ئەمە گلانە بە کوردایەتییەکەوە کە چەپەڕێیەکانی بێ پایانن، کە پێتدەڵێت"من نەبم گورگەکان دەتخۆن". ئەمە یەکگرتنەوەی زەبری گەندەڵیی سیاسی کوردییە لەتەک زەبری کۆرۆنا. بە موچەی و دووڕەوشتی لە چاکسازی حکومەت پێکەوە کوردایەتی قەزەوەندەکەن. چاکسازی؟ ئەم چاکسازییە وەك ئەوە وایە ئەو فڕۆکەوانانەی بۆمبەژدەکەن هەر خۆشیان پاشتاوەك لە هەمان شوێن دەستبە بنیادنانەوە بکەن.

پەراوێز: بۆ بەدەستهێنانی تێکڕای نووسینەکانی ژیژەك تایبەت بە"پەتای کۆرۆنا" بڕوانە ماڵپەری ئینگلیزی کارەکانی (Slavoj Žižek bibliography)،هەروەها ماڵپەری رووسی کارەکانی (https://centerforpoliticsanalysis.ru/position/index/page/1) . هاوکات بڕوانە پەرتووکە سێ بەشییەکەی ژیژەك و هاوبیرەکانی سەبارەت بە ""The Idea of Communism "" .

خۆپیشاندانەکانی ئایاری 1984 لە سلێمانی … کاوە جەلال

پێشگۆتن

ماوەیەک لەمەوبەر نووسینێکی کاک پێشڕەو ئیسماعیلم لە “کوردستانپۆست”دا بە ناونیشانی “ناڕەزاییەکانی ٨٤ و سازشکارییەکانی یەکێتی”م خوێندەوە کە پرۆژەیەکی خۆمی لە ساڵی 1986 هێنایەوە یادم. لە هاوینی ئەو ساڵەدا، لە ژوورەکەی خۆم لە گۆتینگن، گفتوگۆیەکم لەتەک دوو چالاکوانی خۆپیشاندانەکانی ساڵی 1984 لە سلێمانی ئەنجام دا کە هەردووکیان پێشتر ئەندام و پێشمەرگەی یەکێتی بوون. بە هەر حاڵ، لەتەک هەردوو هەڤاڵی

ناوبراودا ڕێککەوتبووین کە گفتوگۆکە سەرەتا لەسەر کاسێت تۆمار بکەم، هاوکات گفتی ئەوەم پێدابوون کە دوای نووسینەوەی یەکسەر کاسێتەکە لەناوبەرم — بێگومان هەر ئەوەشم کرد. ئاخر ئەمە ئەو دەمە تەنانەت لە ئەڵمانیا زۆر بە حەزەرەوە کاری سیاسی یان لە 1984 بەدوواوە کاری ڕۆشناییدەرانە و کولتووریمان بەڕێی گۆڤاری “دەک”ەوە دەکرد، چونکە لەنێو کوردەکاندا بەگشتی، بەڵێ تەنانەت لەنێو “ئێکسا”دا (کۆمەڵەی خوێندکارانی کوردستان لە دەرەوەی وڵات) سیخوڕی سەفارەتی ئێراقی هەبوون، ئەمەش بەتایبەتی ترسی ئەوەمان هەبوو کە بەهۆی ئەمەوە کەسوکارمان لە وڵات تووشی دەردیسەری ببن، بەیە ئەمە خۆیشمان، کە چوار هەڤاڵ بووین و پێکەوە گۆڤاری ناوبراومان دەردەکرد، نووسینەکانمان لەژێر ناوی خوازراودا بڵاودەکردەوە، تەنانەت نکۆڵییمان لەوە دەکرد کە ئەمە دەرکەری ئەو گۆڤارە بین، بەڵکو خۆمان وەک هاوکاری دەرکەرانی گۆڤارەکە دەناساند.
لە بنەڕەتدا “گفتوگۆ”ی تۆمارکراوی بەم چەشنە گرنگییەکی دۆکومێنتیانەی مێژوویی هەیە، بەتایبەتی بۆ مێژووناسان کە دەشێت وەک یەکێک لە کەرەستەکانی کارکردنیان بیبینن. لە ئەوەی ڕاستی بێت لەیادم نەماوە کە بۆچی ئەم بابەتە گرنگە لە “دەک”دا بڵاونەکرایەوە، ئاخر بابەتەکە تەواو گونجاو بوو بۆ تێڕوانینی ئێمە بۆ کاری ڕۆشناییدەرانە. بە هەر حاڵ دەمەوێت زۆر بەدرشتی ئاماژە بە هەندێک ڕەوش بدەم کە ڕەنگە هۆکاری بڵاونەبوونەی ئەم بابەتەی بەردەست بووبن: ئامادەکردنی ژمارەی نوێی گۆڤارەکە لەو کاتەدا بوو کە من تازە بە خوێندن گواستبوومەوە بۆ میونشن، هاوکات من لەو کاتە بەدوواوە بەتەنیا گۆڤاری “دەک”م دەردەکرد و برادەرێکی دیکەمان هاوکاریی دەکردم. لەیادمە کە ژمارە “نۆ”ی گۆڤارەکە ئەو تایپی کرد. کەواتە نووسراوەی گێڕانەوەکانی ئەو دوو بەڕێزەم نەخستبووە پرۆگرامی بڵاوکردنەوەوە.
بە هەر حاڵ، لە حوزەیرانی 2020دا، دوای خوێندنەوەی نووسینەکەی کاک پێشڕەو ئیسماعیل، بڕیارم دا “بۆ یەکەم جار” گفتوگۆ نووسراوەکەی هاوینی 1986 تایپ بکەم و ئەوجا هەوڵی بڵاوکردنەوەی بدەم. لێرەدا گەرەکە ئاماژە بە ئەوە بدەم کە گفتوگۆکەم وەک خۆی نەنووسیبەوە، بەڵکو بەبێ پرسیار و وەڵام لە شێوەی گۆتارێکدا بە بێ دەستکاریی ناوەڕۆکی دەربڕاوەکان دامڕشتبەوە. جگە لەوە دوای تایپکردنی گێڕانەوەکانی هەردوو هەڤاڵی بەڕێز پەیوەندیم پێوەکردن و نیازی خۆمم بۆ بڵاوکردنەوەی بابەتەکە پێڕاگەیاندن، هاوکات بە تایپکراوی بۆم ناردن، لە ئەوان بە باشیان زانی هەنووکە لێرەدا ناویان نەهێنم، یان وەک هەڤاڵێکیان گۆتی، ڕەنگە خۆیان لە کاتی

خۆیدا هەڵوێستیان وردتر لەسەر ئ□و □□زانە ڕوونبکەنەوە.
ئاشکرایە تایپکردنی داڕشتنەوەیەکی خۆیی دوای ئەو ماوە درێژخایەنە
کە نزیکەی 34 ساڵە، وەک پێویست دەستکاریی زمانەوانییانە لەتەک
خۆیدا دەهێنێت، کەواتە پێویست بوو زمانی داڕشتنی ئەو سەردەمەی
خۆم بە زمانی ئەمڕۆم بگونجێنم.
ک. ج
.

خۆپێشاندانەکانی 12 و 13ی ئایاری 1984 لە سلێمانی بەهۆی کەڵەکەبوونی چەند ڕەوشێکی نێوخۆیی خوێندکارانەوە تەقینەوە، کە بریتی بوون لە هەڵوێستی دژبەریان بەرانبەر دامودەزگا پۆلیسییەکانی نێو زانکۆی سەلاحەدین و موسڵ، هەروەها مەترسیی ناردنیان بۆ بەرەکانی جەنگ. لێ خۆپیشاندانەکان هەروەها لە کاتێکدا تەقینەوە کە ماوەی چەند مانگێک بوو مەسەلەی ڕێککەوتن لە نێوان یەکێتی نیشتمانی کوردستانی و ڕژێمدا لەگۆڕێ بوو و ڕێککەوتنەکە لەژێر ناوی "ئاشبوونەوەی گشتی"دا پرۆپاگەندەی بۆ دەکرا.
پرسی ڕێککەوتنی ناوبراو بارێکی دەروونیی ئەو تۆی لەنێو خەڵکدا وروژاندبوو کە ئیدی هەموو بەپەرۆشەوە چاوەڕوانی ڕاگەیاندنیان دەکرد لە لایەن میدیاکانی د□و□ت□وە. لێ تا چەند خوێندنەوەی بەیانی چاوەڕوانکراو دوابکەوتایە، ئەوەندەش زۆر نوکتەکان لەسەر یەکێتی نیشتمانی پەرەیان دەسەند. ئەو دەمە کێشەی کرۆکییانەی یەکێتی ئەوە بوو کە لە چەند ساڵی ڕابوردوودا کەوتبووە شەڕی خوێناوییەوە لەدژی هێزە سیاسییەکانی دیکەی ساحەکە، بۆیە هیلاک و دابڕاو بوو و پێویستی بەو "ئاشبوونەوە گشتی"یە هەبوو.
بێگومان خوێندکارانیش وەک توێژێکی تایبەتیی کۆمەڵ خوازیاری چارەسەرێکی پرسی کورد بوون، تەنانەت ئاواتەخواز بوون کە تا زووە ئەو ڕێککەوتنە بەدیبێت. ئاخر باری جەنگ و ژمارەی کەمتری سوپای ئێراقی لەچاو سوپای ئێرانیدا مەترسییەکی گەورە بوو لەسەر ئەوانیش کە بییانبەن بۆ بەرەکانی جەنگ، کەواتە دەشیا ببێت بە ڕێگر لە بەردەم تەواوکردنی خوێندنیاندا، کە پاشان ڕەنگە ئەو هەلەیان بۆ بەدیهێنانی خۆزگەکانیان بۆ هەڵنەکەوتایەتەوە.
لەنێو خوێندکاراندا بەرەو بۆچوونی جیاواز هەبوون، کە بەگشتی دەشێت بەسەر دوو بەرەدا بەشیان بکەین: خوێندکارانی سەربەخۆ بە ئاڕاستە جیاکانی نێویانەوە لە لایەک، کۆمەڵەی خوێندکارانی

کوردستان لە لایەکی دی کە سەر بە یەکێتی نیشتمانی بوو. ئەم کۆمەڵەیەی خوێندکاران بەهۆی ڕەوشی گفتوگۆوە دەرفەتی جموجوڵی زۆرتری بۆ ڕەخسا بوو، ئێستا تەنانەت مەبەستمەندانە کار و چالاکیی لەنێو ڕیزەکانی خوێندکاراندا ئەنجام دەدا، هەروەها دەیویست خوێندکارە سەربەخۆکان بەلای خۆیدا ڕابکێشێت و بە هێزێکی ڕێکخراوەیی ئەوتۆ بگات کە ئیدی لە کوردستان ببێت بە ئەلتەرناتیڤی یەکێتیی خوێندکارانی سەر بە ڕژێم (اتحاد طلبة عام).
پێش ئەوەی ڕژێم بەتەواوی فشار بخاتە سەر خوێندکاران، چەند نوێنەرێکیان لە هەردوو بەرەی ناوبراو، لە زۆرینەیان سەر بە کۆمەڵەی خوێندکارانی یەکێتی بوون، سەردانی سەرکردایەتیی یەکێتیی نیشتمانییان کرد، تاکو یەکێتی پشتیوانییان لە بکات و ڕێ بگرێت لە "پێشینی جلی جەیش شەعبی".
لە یەکێتی هەر لە سەرەتاوە هەڵوێستێکی دیپلۆماسیانەی بەرانبەر خوێندکاران وەرگرت. سەرکردەکانی بە نوێنەرانی خوێندکارانیان گوت، کە چارەسەری کێشەکانیان بەندە بە چارەنووسی "گەلی کورد"ەوە، کەواتە کێشەی خوێندکاران لەچاو پرۆژەکەی نێوان یەکێتی و ڕژێمدا لاوەکییە. جگە لەوە پێیان ڕاگەیاندن کە لەو پرۆژەیەدا کێشەکانی ئەوانیش ڕەچاوکراون، لە لەبەر ئەوەی لە سەرەنجامی گفتوگۆی نێوان ئەوان و ڕژێمدا دەسەڵاتێکی ئۆتۆنۆمی سەرهەڵدەدات، ئەوا پێویست دەبێت کە یەکێتی لە ناوچەکانی ژێر دەسەڵاتی خۆیدا پارێزگاری ئێراق بکات لە "هێرشی دەرەکی"، بۆیە کارێکی زیانبەخش نابێت گەر خوێندکاران مەشق بکەن، چونکە ئەوان بە ڕاهێنانی سەربازی فێری شێوەکانی شەڕکردن دەبن کە سوودیان بۆ "شۆڕشەکەمان" دەبێت، ئەوە گەر هاتوو ڕۆژێک لە ڕۆژان بارودۆخێک بێتە گۆڕێ کە "ئەو هیوایە"ی ئەوان بەدینەیەت. ئاخر ئەوسا خوێندکاران دەتوانن دوو ڕۆڵی کاریگەر وەربگرن: یەکەم، ئەوان وەک خوێندکار دەبن بە پێشمەرگەی هوشیار، دووەم، ئەوان دەبن بە پێشمەرگەی خاوەن ئەزموونی سەربازی.
زۆرینەی خوێندکاران لە بەرژەوەندیی خۆیان دژی ئەو هەڵوێستەی یەکێتی وەستانەوە. جگە لەوە خوێندکارە مارکسیستەکان هەر لە سەرەتاوە زۆر ڕادیکالانە دژی ڕاوێژ و گوێڕایەڵیی هەڵوێستیان وەرگرت. سەرەنجام خوێندکارە سەربەخۆکان هیوایان بە یەکێتی نەما کە پشتیوانی لە داخوازییەکانیان بکات، بۆیە خۆیان دەستیان بە دانوستاندن لەبارەی ئەوە کرد کە "چی بکەن باشە".
یەکەم تەقینەوەی خوێندکاران لەو کاتەدا بوو، کە لە زانکۆی سەلاحەدین لە هەر کۆلێژێک چەند خوێندکارێک فەسڵ کران، چونکە ئامادە نەبوون "جلی جەیش شەعبی" بپۆشن، بەڵێ تەنانەت فۆرمەکانیان پڕنەکردبۆوە، بەڵکو یەکسەر دڕاندبوویانن. لە هەر ئەوەندەی هەواڵەی

خوێندکارانی فەسڵکراو لەنێو زانکۆدا بڵاوبۆوە، زۆرینەی خوێندکارە کوردەکان دەستیان بە مانگرتن و بایکۆتی وانەکانی خوێندن کرد، پێکڕا دەنگیان بۆ گەڕاندنەوەی خوێندکارە فەسڵکراوەکان هەڵبڕی، بە پێچەوانەشەوە کاربەدەستانی بەعس بە لێدان وەڵامی خوێندکارانیان دایەوە و تەنانەت لەنێو زانکۆدا بە تانک دەوریان گرتن.
ئەم دۆخەی خوێندکاران سەرەتا لەنێو خۆیاندا مایەوە، لێ هێندەی نەخایاند کە خوێندکارانی زانکۆی موسڵ سۆڵێدارێتیی خۆیان لەتەک خوێندکارانی زانکۆی سەلاحەدیندا ڕاگەیاند، کە بێگومان هەمان هەڕەشەی ڕژێم بەرۆکی ئەوانیشی گرت. سەرەنجام خوێندکارانی هەردوو زانکۆی ناوبراو پێکەوە لەتەک خوێندکارانی پەیمانگەکانی هەولێر و کەرکوکدا بڕیاریان دا بگەڕێنەوە بۆ شارەکانی خۆیان و لەوێ دەست بە چالاکی بکەن، چونکە لە زانکۆ ئابڵۆقە درابوون، لەوێ تێرۆری دەروونی لەسەریان زۆر بەهێز بوو و تەنانەت بەشەو هەڵیاندەکوتایە سەریان.
بەتایبەتی مانگرتنی خوێندکارانی زانکۆی موسڵ ڕژێمی ترساند، بۆیە کاربەدەستان گفتیان پێدان کە مەشقی سەربازییان پێ نەکەن. سەرەڕای ئەوە خوێندکاران بەو گفتەی کاربەدەستان ڕازی نەبوون و داوایان کرد کە دەبێت خوێندکارە فەسڵکراوەکانی زانکۆی سەلاحەدین بگەڕێنرێنەوە بۆ زانکۆ. هەروەها خوێندکارانی پەیمانگەکانی کەرکوک لە پێناوی ئەواندا چالاک بوون.
خوێندکارانی خەڵکی سلێمانی لە ڕۆژانی 4 و 10ی ئایاردا دوای چەند کۆبوونەوەیەکی فراوان لە دەشتایی تویمەلیک ئەم بڕیارانەی خوارەوەیان دا:
□- سووربوون لەسەر مانگرتن تا بەجێگەیاندنی داخوازییەکانیان.
□- هەڵوەشاندنەوەی “لیژنەی سەرپەرشتی” کە یەکێتی نیشتمانی بە مەبەستی پەرەنەسەندنی خۆپیشاندانەکان و بەرەو پێشبردنی پرۆسەی “ئاشبوونەوەی گشتی” دایمەزراندبوو.
□- هەڵبژاردنی لیژنەیەک لە خوێندکاران خۆیان بۆ سەرپەرشتیکردنی خۆپیشاندانەکان.
□- ئەنجامدانی خۆپیشاندانێکی ئاشتیانە لە ڕۆژی 12ی ئایاردا.
□-
خوێندکاران دەیانویست لە ڕۆژی خۆپیشاندانەکەدا کۆمونیکێ-یەک بخەنە ڕوو و تێیدا داوابکەن:

□- گەڕاندنەوەی خوێندکارە فەسڵکردووەکان بۆ زانکۆ و ئاسانکردنی ڕەوشی خوێندن لە زانکۆ.
□- کشاندنەوەی بڕیاری مەشقکردن و نەکردنیان بە “جەیش شەعبی”.

ە- نەهێشتنی دەزگاکانی ئەمن و ئیستیخبارات لەنێو زانکۆدا و ڕێزگرتن لە "حەرەمی زانکۆ".
ئەرکی چاپکردنی بەیاننامەکە کەوتە سەر شانی "یەکیتی تیکۆشانی کارگەران". جگە لەوە دوا بڕیاری نێوخۆی کۆبوونەوەکە ئەوە بوو کە ڕۆژی 12ی ئایار، کاتژمێر 9ی بەیانی، لەسەر شەقامە سەرەکییەکانی شار دابنیشن و ڕێگەکانی هاتوچۆ ببەن، داخوازییەکانیان بە لافیتە بەرزبکەنەوە و چاوەڕوانی گفتوگۆ بکەن، لە گەر کاربەدەستان ئامادە نەبوون بە گفتوگۆ، ئەوسا بەردەوامی بە خۆپیشاندان بدەن.
لەم گەڕانە نوێیەی ناڕەزایەتییەکاندا زۆرینەی ئەندامانی کۆمەڵەی خوێندکارانی کوردستان کەوتنە ژێر کاریگەریی خوێندکارە "سەربەخۆکان"ەوە، چونکە ئێستا دەرکەوت کە چالاکەکانی نێویان کەمینەن و هاوکات سەربەخۆ نین لە بڕیاردانیدا، جگە لەوە بەو بڕوایە گەیشتن کە خۆپیشاندان شێوەیەکی نوێی "خەبات"ە. بەم شێوەیە هێزی خوێندکاران لە ڕووی چەندێتییەوە سەرکەوت بە نزیکەی 5000 کەس بە ئامادەییەوە بە چالاکی.
لەو ماوەیەدا چەند ڕووداوێکی سامناک خۆیان زۆر ترساند: حکومەت ژمارەیەک سەربازی فیراری گیراو لە یەک ڕۆژدا لە "حامیە"ی سلێمانی، هەروەها لە "تانجەرۆ" دوانزە کەس ڕەمی دەکات. ئەو خانەوادانە کە کوڕیان گیرابوو، بە پەلە هاتایان بۆ "سورداش" برد و داوای بەردانی کوڕەکانیان خستە بەردەم جەلال تاڵەبانی – ئەوە لە کاتێکدا کە وەفدی یەکێتی لە بەغدا بوو.
ئەم گەڕانە نوێیانە خوێندکارانیان ناچار کرد کە پتر لە یەکدی نزیک ببنەوە. هاوکات یەکێتی نیشتمانی بۆی ئاشکرا بوو کە هیچی پێ ناکرێت، بۆیە بە خۆڕەکی ڕاگەیاند کە پەلە نەکەن و کێشەکانیان ئەمڕۆ یان سبەی چارەسەر دەکرێن. لە بەڕوونی دەبینرا کە خەریک بوو مەسەلەی خوێندکاران لە دەستی یەکێتی دەردەچوو و لە ئان و ساتی تەقینەوەدا بوو.
ئەوەی چاوەڕواننەکراو بوو، ئەوە بوو کە کتوپڕ یەکێتی نیشتمانی هاتە مەیدانەوە و ویستی خۆی بکات بە پێشڕەوی خوێندکاران و داواکارییەکانیان، بۆ ئەو مەبەستەش 13 ئایاری وەک ڕۆژی خۆپیشاندان دیاری کرد. لە خوێندکارانی سەربەخۆ پێشتر لە کۆبوونەوەی خۆیاندا 12ی ئایاریان وەک ڕۆژی خۆپیشاندان دیاری کردبوو و ئامادە نەبوون ئەو ڕۆژە بگۆڕن.
یەکێتی لە کۆبوونەوەکەی تویمەلیکدا هیچ ڕێگەیەکی نەگیرا. لە دوای سورداش دەستەیەکی بە ناوی "دەستەی ئامادەکردنی خوێندکارە مانگرتووەکان" دامەزراند، ئەوجا ڕۆژێک پێش خۆپیشاندانەکە بەیانێکی بەناوی "خوێندکارە مانگرتووەکان"ەوە بڵاوکردەوە، بە

پێچەوانەشەوە خوێندکارە “سەربەخۆکان” بەرانبەر ئەو کارەی یەکێتی بەیانێکیان بڵاوکردەوە بەوەی کەس بە بەیانەکەی یەکێتی چەواشە نەبێت.

12ی ئایاری 1984 وەک ڕۆژانی دی دەستی پێکرد. زۆرینەی دانیشتوانی شار نەیاندەزانی چی لەگۆڕێیە. ڕۆژێکی گەرمی بەهار بوو و خەڵک دەمەو بەیانی کەوتنە ڕێ بەرەو کار و کاسپیکردنی ڕۆژانەیان. گەنجان لە ماڵەکانی خۆیان هاتنە دەرەوە و کەوتنە ڕێ بەرەو چایخانەکان یان بۆ یەکدی بینین لە جێیەکی سەر شۆستەی شەقامەکان.
کاتژمێر 9ی بەیانی هێدی هێدی پتر لە سەدوپەنجا خوێندکار لە شەقامی مەولەوی، هەندێکیان لە بەردەم کتێبخانەی “گەلاوێژ” و هەندێکیشیان لەو بەرەوە لە بەردەم “بازاری عەسری”دا، کۆبوونەوە. لە پێکڕا لە ناخەوە شڵەژا بوون و گرنگترین پرسیاریان ئەوە بوو کە “ئایا دەکرێت یان نا؟”، “ئایا سەردەگرێت یان نا؟”.
بێگومان ئەوان بە مەبەستەکەیان هەموو شتێکیان ئامادەکردبوو، بە تایبەتی لافیتەکان – 8 تا 10 دانە. هاوکات چەندین خوێندکار بەڕێوە بوون بەرەو خوێندنگەکانی ئامادەیی کوردستانی کچان، سلێمانی، پیشەسازی و بازرگانی، بە نیازی ئەوەی داوا لە خوێندکاران بکەن کە پۆلەکانیان جێبهێڵن و بێنە سەر شەقامەکان، لێ کەسیان ئامادە نەبوو کاری ئەوها بکات. بە هەر حاڵ، خۆپیشاندەران کاتژمێر نۆ و نیو بڕیاری یەکجارەکییان بە چالاکی دا، لە شیشبەندی قەراغ شۆستەکانەوە بازیان بۆ ئەودیو دا و یەکسەر شەقامەکەیان گرت، هاوکات لە تەکیدا لافیتەکانیان بەرزکردەوە: “ناچین بۆ جەنگ”، “چیتان دەوێت قوتابیان؟ ئازادی و دیموکراتی”، “لا لا للتخریب، لا لا للتطوع”. لە “قووەی خاسە” یەکسەر دەوری گرتن و پۆلیسە چاودێرەکان دەستیان کرد بە لێدانیان. ئێستا لەم دۆخەدا بە تەواوی پرسیار و گومانەکانی ناخی ئەو خوێندکارانە دەڕەوێنەوە، تازە گەڕانەوە نییە، بۆ پێچەوانەوە پێکڕا بڕیار دەدەن لەسەر شەقامەکە دابنیشن و بەتوندی قۆڵ بکەن بە قۆڵی یەکدیدا. کاتێک چەند نوێنەرێکی خۆپیشاندەران بە هەندێک قووەی خاسە دەبێژن کە دەیانەوێت لێپرسراوێکی دەوڵەت ببینن، ئەوان لە وەڵامدا میلی کڵاشینکۆڤیان لێ دەهێننەوە و بە کێبل دەست دەکەن بە لێدانیان.
نێو شار دەشێوێت، ڕێبەندانی ئۆتۆمبێل بەردەوام پەرەدەسەنێت، غەڵبەغەڵب نێو شار دەتەنێت، دوکاندارەکان لە ترسدا دەڵابەی دوکانەکانیان دادەدەنەوە.

کتوپڕ پیکابەکی قووڕ خاسە لە پشتەوە هێرشبەرانە بەرەو خۆپیشاندەران هات، ژمارەیەکی زۆری خوێندکارەکان کەوتنە نێوان پیکابەکە و شیشبەندی قەراغ شەستەکانەوە تاکو نەیان کات بەژێرەوە، هاوکات ژمارەیەکی دیکەی فرە بە هەموو هێزیان پیکابەکەیان ڕاگرت و نەیانهێشت بڕوات. دوای لێدان و ڕاکێشانی میلی تفەنگ لە سێ پیکابی قووڕ خاسەوە، خوێندکارەکان وازیان لە دانیشتنی مانگرتووی سەر شەقامەکە هێنا. لە دوای ئەوەی بەسەر خۆپیشاندەراندا دەستدرێژی نەبڕاوە کرا، ئیدی خەڵک تەقینەوە.

خۆپیشاندەران بە ڕێگری لە ئۆتۆمبێلەکانی دەوڵەت درەختێکیان بڕییەوە، بە هەڵگێڕاندەوەی زبڵدانەکان و دانی بەرمیل و سووتاندنی تایە دەستیان کرد بە دروستکردنی بەربەست. ئێستا ئیدی خۆپیشاندان هەموو نێوشاری گرتەوە. کەسانی زۆر هاتنە سەر شەقامەکان، هەر لە کاسپکار و حەماڵەکانەوە، تا دەگات بە زارۆکانی گەمەکار و قاچاخچی. زۆر لەو زارۆک و حەماڵانە بوون بە پێشەنگی خۆپیشاندەران و هاواریان دەکرد: “فیشەکەکان تەنیا باروتیان تێدایە، گوللەیان تێدا نییە!”.

لەنێو هەڵمەتی خەڵکی شار و خوێندکاراندا، لەنێو دەستدرێژ و لێدان و ڕاکردندا، خوێندکاران بوون بە دوو بەشەوە: بەشێکیان بەرەو “مزگەوتی گەورە” و بەشەکەی دیکەیان بەرەو نێوبازاڕ ڕایانکرد، ئەم بەشەیان هاوکات بەدەم ڕاکردنەوە داوای هاوکاری لە دوکاندارەکان دەکرد. خەڵکەکی زۆر نێوبازاڕ و کۆڵانەکانیان گرت، بەوەش ئابڵوقەی هێزەکانی ڕژێمیان دا. ئاخر قووڕ خاسەکان نەیاندەوێرا لە “بەردەرکی سەرا” بەولاترەوە بڕۆن. هەروەها ئەو خۆپیشاندەرانە کە بەرەو مزگەوتی گەورە ڕایانکرد، لەوێ ئۆتۆمبێلەکەی “خەتیب” ی شاریان سووتاند و کردیان بە سەنگەر. قووڕ خاسە بە سووتاندنی ئەو ئۆتۆمبێلە دەستی بە دەستدرێژ کرد بەنێو خۆپیشاندەراندا و چەند کەسێکی لێ بریندار کردن. سەرەڕای ئەوە خۆپیشاندان بەردەوام تەشەنەی دەسەند، بە شەقامی ئەرزدی باک، کاوە، پیرەمەرد، گۆڕێکی شێخان و مەڵکەندی. تەنیا شەقامی مەولەوی بەچۆڵی مایەوە و پیکابەکانی دەوڵەت هاتوچۆیان پێدا دەکرد.

دوای ئەوەی دەستدرێژ لە خۆپیشاندەران کرا، هەندێکیان بە دەمانچە تەقەیان لە هێزەکانی دەوڵەت کردەوە. جگە لەوە لەنێو خۆپیشاندەراندا پێشمەرگەی مۆڵەتپێدراو هەبوون کە بە چەک بەرگرییان دەکرد، چونکە نیاندەزانی ئەو ڕووداوە هیچ پەیوەندییەکی بە یەکێتی نیشتمانییەوە نییە. خۆپیشاندەران بە تەواوی ئابڵوقەی هێزەکانی دەوڵەتیان دا. دەمەو نیوەڕۆ هەروەها دەست بەسەر نەخۆشخانەدا گیرا.

لە لە “سلێمانی تازە” کارەساتێکی جەرگبڕ ڕووی دا: ئەفسەرێکی قووە خاسە لە خۆپیشاندەران دەپرسێت کە چییان دەوێت، فەرموو با بێن داخوازییەکانیان بخەنە بەردەم نوێنەرانی حکومەت، ئەوجا چەند خۆپیشاندەرێک بەرەو ڕوویان دەڕۆن، کەچی یەکسەر لەتەک بەڕێکەوتنیاندا چەکدارەکانی قووە خاسە دەستڕێژیان لێ دەکەن و پتر لە دە کەس بریندار دەکەن.

ئەو ڕۆژە تەکسییەکانی شار بوون بە ئەمبولانس و بریندارانیان بە نەخۆشخانە دەگوازتەوە، چونکە ئەمبولانسەکانی نەخۆشخانە نەیاندەوێرا بەلای هێزەکانی دەوڵەتدا بڕۆن، ئاخر گەر ئەوەیان بکردایە، یەکسەر تەقەیان لێ دەکردن. شۆفێری تەکسییەکان زۆر برینداریان لە مردن ڕزگار کرد. هاوکات چەندین ژن و پیاو لە بەردەم نەخۆشخانەکاندا خڕبوونەوە تاکو خوێن بە بریندارەکان ببەخشن. بەگوێرەی بڵاوکراوەی “کار” لە سەرەنجامدا 300 بوتڵ خوێن لە پێداویستیی برینداریەکان زیاتر بوو. برینپێچ و یاریدەدەرانی پزیشک لە پشت نەخۆشخانەی زانکۆوە، بەدزیی سەرۆکایەتیی تەندروستییەوە، ژووریان بە تەداویی برینداریەکان ئامادە کرد.

خۆپیشاندان تا کاتژمێر 4ی پاشنیوەڕۆی خایاند. لەو کاتەدا “قائد قوات”ێک هات و بە بڵندگۆ تکای لە خەڵک کرد کە هەر داواکارییەکیان هەیە، با بیخەنە بەردەم دەوڵەت و ئەویش ئامادەیە جێبەجێیان بکات، ئەوە بێگومان بە مەرجێک کە هێور ببنەوە و ئاسایشی نێو شار بپارێزن، بە ئەوەی “دوژمنانی هەردوو گەلی کورد و عەرەب” سوود لەو پەشێوییە وەرنەگرن و هەنگاو لەدژی ئاشتبوونەوەی حکومەتی ناوەندی و یەکەتی نیشتمانی بنێن.

نزیکەی کاتژمێر چوار و نیوی پاشنیوەڕۆ خەڵک هێور بوونەوە، دوکانداران دوکانەکانیان کردەوە و خەڵک بەرەو نێوشار کەوتنەوە ڕێ. بێگومان ماتەمینی بە ڕوخساری زۆرینەیانەوە دیار بوو. هەروەها ئەو ڕۆژە زۆر پرسیار دەکران، بەتایبەتی: ئایا پێشمەرگە لەگەڵ داواکاریی خوێندکارانە یان نا؟ ئایا سەرەنجامی ئەو “کار”ەی ئەوان چی دەبێت؟

لە ئێوارەی ڕۆژی 12 ئایاردا لێپرسراوانی یەکەتی نیشتمانی لە بڵندگۆی مزگەوتەکانەوە هێرشی توندیان کردە سەر خوێندکاران، هاوکات یەکەتی لە ڕادیۆکەیەوە بڵاوکراوەیەکی سەرکردایەتیی پەخش کرد کە تێیدا ڕایگەیاند: نابێت خۆپیشاندان بکرێت، چونکە لە سەرەنجامی گفتوگۆی ئەوان و حکومەتدا هەموو داواکارییەکان جێبەجێ دەکرێن، ئەو کەسانەش کە ئەو “ڕەفتارە”یان نواندووە” و خۆپیشاندانەکانیان ئامادە کردووە، تەنیا چەند کەسێکی داتەپیوی نێو ڕیزەکانی پێشمەرگە بوون کە باوەڕیان بە پێشمەرگایەتی نەبووە،

نەخێر ئەوانە “گێرەشێوێن و تەزبیح بەدەستەکانی سەر شەقامی تویمەلیکن” کە دەیانەوێت “رۆڵەکانتان بەکوشت بدەن”، جگە لەوە “ئێمە بەچاکی دەیانناسین و بە پەنجەی دەست دەژمێررێن”.

ئامادەکەرانی خۆپیشاندانەکان، بەبێ گوێدان بە بڵاوکراوەکەی سەرکردایەتیی یەکێتی، شەوی داهاتوو تا بەیانی خەریکی دانوستانی چالاکییەکەی ڕۆژی ئایندە بوون. ئەوان هەر ئەو شەوە بڵاوکراوەیەکیان لەژێر ناوی “دەنگی خوێندکارە مانگرتووەکان”دا لەدژی گفتوگۆی نێوان یەکێتیی نیشتمانی و ڕژێم نووسی و تێیدا ڕایانگەیاند کە ئەو گفتوگۆیە بە هیچ شێوەیەک چارەسەری کێشەی خوێندکارانی پێناکرێت. کێشەیەکی دیکەی ئامادەکەران ئەوە بوو کە دەبێت بەزوویی پەیوەندی لەتەک خوێندکاران و هاوکارانی دیکەیاندا دابمەزرێننەوە، چونکە زۆریان بەهۆی ڕووداوەکانی ڕۆژی ڕابوردووەوە پەرتەوازە بووبوون.

13ی ئایاری 1984، لە نێوان کاتژمێر 8 و 9ی سەرلەبەیانیدا، چەند خوێندکارێک، 20 تا 30 کەس، کەوتنە ڕێ ڕووەو بەردەرکی سەرا. لەوێ دوو پیکاب وەستابوون: یەکێکی قووە خاسە، ئەویدیکەیان پیکابی یەکێتی نیشتمانی بوو. لە پیکابەکەی یەکێتییەوە بە بڵندگۆ داوا لە خوێندکارەکان کرا بڵاوەی لێ بکەن. لێ ژمارەی خەڵک بەردەوام پەرەی دەسەند، دەنگەکەی نوێنەری یەکێتیش لە پیکابەکەوە پێی ڕادەگەیاندن، کە گۆیا یەکێتی هەموو کارێکی لەسەر مێزی گفتوگۆ بۆ جێبەجێ کردوون. لە کاتی ئەم ڕاگەیاندنەدا خەڵک هەموو بێدەنگ بوون، لە ماڵەکانیشەوە گوێی زۆر قۆقڵاغ بوو بوون. لێ کتوپڕ خۆپیشاندەران هاتنە نێو شەقامەکەوە و کەوتنە ڕێ بەرەو “سجنەکە”. لەوێ کەسوکاری گیراوەکانی ڕۆژی یەکەم کۆبووبوونەوە و داوای بەردانی کوڕەکانیان دەکرد.

تاقمەکەی یەکێتی بە پیکابەکە شوێنیان کەوتن، لێ کۆمەڵێک خۆپیشاندەر بە جڕت و فیکە و هوهاکێشان پێیان ڕادەبواردن. هێندەی نەخایاند شۆفێری پیکابەکە پێی پێدا نا، ئەوجا پاش کەمێک کتوپڕ لە جێیەکی دیکەوە گەڕایەوە و لە نزیکی سجنەکەوە پێش خۆپیشاندەران کەوت. ئەوهای دەنواند هەروەک یەکێتی دروشمەکانی هەڵگرتبێت. لەوێ لە بەردەم سجنەکەدا کەسوکاری گیراوەکان وەستابوون، وایاندەزانی کوڕەکانیان لەوێن، بۆیە نیازیان وا بوو دەرگەی بەندیخانە بشکێنن. پیکابەکە و خۆپیشاندەرانیش بەرەو ئەوێ بەڕێوەبوون. دوای ئەوەی پیکابەکە لە ئاستێکدا کەوتە نێوان خۆپیشاندەران و کەسوکاری

گیراوەکانەوە، لە نێویەوە دەنگێک (فەرەیدون عەبدولقادر) تکای کرد کە بەزەیی لێ بکەن، چونکە هەموو کێشەکانیان بە جێبەجێ کردوون، جگە لەوە گەر سوور بن لەسەر ئەو هەڵوێستەیان، ئەوسا هیچ بە هیچ ناکرێت.
لە بەردەم سجنەکەدا موسەلەحەیەک وەستابوو و ڕێگەکەی تەسککردبۆوە. کتوپڕ شۆفێری موسەلەحەکە پێی پێدا نا بەرەو فولکەی تویمەلیک، پیکابەکەی یەکێتیش بەرەو ئەوێ ڕۆیشت و خەڵکەکە بە ڕاکردن دوایان کەوتن. لەوێ لەسەر بینای بارەگاکەی تەپیو عوسمان ڕەبایەی حکومەتی لە دامەزرابوو و هەر ئەوەندەی خۆپیشاندەران گەیشتنە ئەوێ، لە ڕەبایەکەوە دەستڕێژیان لێ کردن، بۆیە خۆپیشاندەران بەڕاکردن بەزەییان لێکرد و لە یەک دابڕان. بەگشتی بوون بە دوو بەشەوە لەمبەر و ئەوبەری جادەی برایم پاشا. لە خۆپیشاندەران بەرانبەر ئەو تاوانە کە لە ڕەبایەکەوە ئەنجام درا، داواکارییەکانیان زیاد کرد بۆ سزادانی ئەو کەسانە کە دەستڕێژیان لە خۆپیشاندەران کرد – سزای کوشتن.
لەم نێوانەدا پێشمەرگەی یەکێتی سەری لێ شێوا بوو و نەیدەزانی چە هەڵوێستێک وەربگرێت. خۆپیشاندەران بە توانج و تووڕەییی پێیان گوتن: یان لەوێ بڕۆن و وازیان لێ بهێنن، یان بەرگرییان لێ بکەن. جگە لەوە بۆ دووەم دەستڕێژ لە خۆپیشاندەران چەند کەسێک کوژران یان برینداركران. ئەوە هەستی پێشمەرگەی جوڵاند، چونکە چەکدارەکانی نێو ڕەبایەکە ئەوپەڕی کوێرانە دەستڕێژیان بە نێو خەڵکدا کرد. سەرەتا چوار پێشمەرگە چوونە نێو بارەگاکەوە، لە لایەکی دیکەشەوە پێشمەرگە هێرشی بۆ نێو بارەگاکە برد و گرتی. لە سەربان لە جەیش شەعبییەکان یونیفۆرمەکانیان لەبەرداکەندن و پاشان فڕێیان دانە خوارەوە. یەکێکیان خەڵک لە خوارەوە بە خاکەناز کوشتیان. بە شلەقانی دۆخی شار چەکدارانی دیکەی یەکێتی بەهەڵەداوان لە ماڵەوە بەرەو فولکەی تویمەلیک هاتن. هەندێکیان بە ڤۆڤە و ئۆتۆمبێلی دیکەی کەشخە بە ئەوێ هاتن. لێ نەزانرا کە بۆچی ئەو کەسانە هاتبوون. بە هەر حاڵ کەس نەیزانی ئەو 10 تا 15 تفەنگە کە گیران، چییان لێ هات و بۆ کوێ بران. جگە لەوە بارەگاکە پڕ بوو لە فایل و نهێنی دیکە.
هەندێک خۆپیشاندەر ئەم تەقینەوە چەکدارییەیان وەک مەترسی بینی، ئەوان هەر لە سەرەتاوە تکایان لە پێشمەرگە کرد کە دەستڕێژ نەکەن، چونکە بە بڕوای ئەوان ئەو شەڕە چەکدارییە لە نێوان پێشمەرگە و جەیش شەعبیدا دەبوو بە هۆیەک بۆ کۆتاییهێنان بە خۆپیشاندانەکە.
دوو زرێپۆش دەستیان بەسەر بارەگاکەی جەیش شەعبیدا گرتەوە و لە بەردەمیدا دامەزران، خۆپیشاندەرانیش نێو شەقامەکانیان جێهێشت و

بەرەو مەجی بەگ و مامەستایان کەوتنە ڕێ. لەوێ ژن و زارۆکی گەڕەک بە پیریانەوە هاتن و پێکڕا کەوتنە ڕێ بەرەو جادەی قەنات بە ئاڕاستەی نەقابەی کرێکاران.
لە بەردەمی نەقابەدا وێنەیەکی گەورەی سەدام حسێن هەڵواسرابوو و خۆپیشاندەران دەیانەوێت بیسووتێنن. کەس نەیزانی ئەوە کێ بوو کە مەلۆتۆڤەکی دایە دەست زارۆکێک بۆ ئەوەی بیکێشێت بە ڕەسمەکەی سەدامدا. زارۆکەکە بەپاڵ دیوارەکەدا بەرەو ڕەسمەکە ڕۆیشت و پاشان لە نزیکەوە مەلۆتۆڤەکەی تێگرت، لێ نەیسووتاند، چونکە لەسەر کەرەسەیەکی نەسووت دروستکرابوو. زارۆکەکە لەکاتی گەڕانەوەیدا لە نەقابەوە تەقەیان لێکرد و بریندارییان کرد. ئەوجا بە برینداری کەوت. ئێستا لەم نێوانەدا نەجدەی پۆلیس بە لای خۆپیشاندەران هات و پۆلیسەکان تکایان لێکردن کە با بە خواستەکانیان دەست بە وتووێژ بکەن، لێ خۆپیشاندەران بڕوایان پێ نەدەکردن. پاشان پۆلیسێکی کورد ڕووی دەمی تێکردن: "کاکە چیتان دەوێت؟ بڕۆن واز بێنن! وا قووەی خاسە بەڕێوەیە بەرەو ئێرە و ئەمەش هیچمان پێناکرێت!".
ژمارەی زارۆکان لە نێو خۆپیشاندەراندا کەم نەبوون. لە ڕۆژی یەکەمدا، لەسەرووی سینەما دڵشادەوە، دوو زارۆک بە بی کەی سی پێکران، ئەوە لەو کاتەدا کە قووەی خاسە هێرشی هێنا و خۆپیشاندەرانیش دەیانویست خۆیان بە ڕاکردن بگەیەننە کۆڵانی مەزاتخانەکە. یەکێکی ئەو دوو زارۆکە یەکسەر لەوێدا مرد، ئەوی دیکەیان دەستی گرتبوو و بەدوای خۆیدا ڕایکێشابوو، تا هێزی لە بڕابوو و بەریدابوو بۆ ئەوەی خۆی بە هەردوو دەست بە دیوارەکەوە ڕابگرێت. خوێنی هەردوو دەستی ئەو زارۆکە بە دیوارەکەوە مابەوە، تەنانەت بۆیاخکردنەوەکەی ڕۆژی دوایی ئەسەری دەستەکانی نەشاردبەوە. زارۆکەکەی دیکەی بریندار لە کانەسکان، لای دارە سپییەکانەوە دەبرێت بۆ ماڵێک بۆ تیمارکردن، بە گریان لەو ماڵە دەپاڕێتەوە: "تو خوا بۆ دایکم مەڵێن، چونکە دوایی لە ماڵەوە لێم دەدەن!".
بێگومان کچان و ژنانیش ڕۆڵی بەرچاویان لە خۆپیشاندانەکاندا گێڕا. کاتێک لەسەر بارەگای بیناکەی تەپیو عوسمانەوە کوێرانە بەنێو شەقامەکەدا دەستڕێژ کرا بۆ ئەوەی خۆپیشاندەران نەتوانن بەیەک بگەنەوە، کچان ماڵەکانی خۆیان جێهێشت و بە ڕاکردن کەوتنە ڕێ بەرەو نەخۆشخانە تا خوێن بە بریندارەکان ببەخشن. جگە لەوە کچانی خوێندکاری زانکۆ و فێرگەکانیش لەنێو خۆپیشاندەراندا دەبینران.

خۆپیشاندانەکانی 12 و 13 ئایاری 1984 لە سلێمانی نەک تەنیا کەشی یەکێتی نیشتمانیان لەو شارە دابەزاند، بەڵکو هەروەها بە ڕژێمی بەعسیان دەرخست کە هێزی یەکێتی لەناو خەڵکدا زۆر ناسەقامگیرە و توانای لەو شارەشدا کە بە قەڵای خۆی دادەنێت، سنووردارە. لاوازیی یەکێتی بوو بە نوقتەیەک بەدەست ڕژێمەوە. بەڵام ڕژێم لە کۆتاییدا تەنانەت ئەو ئۆتۆنۆمییەی ڕەفز کرد کە یەکێتی داوای کردبوو.

ئیدارەدانی قەیران لە سیاسەتی دەرەوەی ئەمریکا لە کتێبەکەی جۆن بۆڵتن

جۆش ڕۆگن – واشنتن پۆست

لە ئینگلیزییەوە: ئومێد بۆتانی

خراپ مامەڵە کردن لە سیاسەتی دەرەوەی ئەمریکا ، سەرگوزشتەی چیرۆکێکی رەخنەیی و توانج ئامیزە لە کتێبەکەی جۆن بۆڵتن، " ئەو ژوورەی تێیدا ڕوویدا: یادەوەرییەکانی کۆشکی سپی"

راوێژکاری پێشوی ئاسایشی نیشتیمانی ئاشکرای دەکات، مامەڵەکردنی ئیدارەی تڕەمپ بە دۆخی سوریا، پشتگوێخستنێکی زۆر گەورە و کەماسیەکی ترسناک و داچۆڕانی ئەخلاقی سیاسی ئیدارەکە دەردەخات.

لە ووتەکانی بەردەوام دەبێت و دەڵێت : ئێمە دەمانزانی تڕەمپ دەربارەی سوریا چۆن بیردەکاتەوە،. چونکە سەرەک تڕەمپ کە بە ئاشکرا گووتی سوریا هیچ نیە جگە لە " خۆڵ و مەرگ" لە رۆژی یەکەمەوە دەیویست ئەو ٢٠٠٠ سەربازە ئەمریکییەی لەو وڵاتەن بکشێنێتەوە، بە گوێدانە دەرەنجامەکان. رۆن بوو دەیویست سەرکەوتنی پێشوەختە بە سەر دەوڵەتی ئیسلامیدا رابگەیەنێت.، هەروەها پێدانی گۆڕەپانی جەنگ بە هەر کەسێک کە بیەوێت بێتە ناوی و تاوەکو بڵێت ئامانجەکانی هاوپەیمانیەتیەکەمان پێکا.

ئەو کتێبە تەنها باسی ئەو وردەکارییە ناخۆشانە ناکات سەبارەت بە تێنەگەیشتن و خراپ ئیدارەدانی ترەمپ بە سیاسەتی دەرەوەی ئەمریکا لە سوریا، بەڵکو ئەو کەماسییە قوڵەی لە ناو تیمەکەیدا هەبوو کە لە هەمووی مەترسیدارتر بوون کەچی لە کتێبەکەی باسنەکراوە- ئەوەیە کە هیچ هەوڵێکی راستەقینە لە لایەن ئیدارەی ترەمپەوە نەبووە بۆ چارەسەرکردنی قەیرانی سوریا و هاوڵاتیانی.

لەدوانەکانی ترەمپ دەریدەخات کە بەشێوەیەکی دروست لە بارودۆخی سوریا تێ نەگەیشتووە و گرنگی پێ نەداوە. ترەمپ هەستا بە بڕینی ٢٠٠ ملیۆن دۆلار کە بۆ بەرقەرارکردنی ئاسایشی ناوچە ئازادکراو و بەسەروبەرەکانی سوریا تەرخانکرابوو، چونکە رایگەیاند ‘ دەمەوێت ووڵاتی خۆمان ئاوەدان بکەمەوە نەک ووڵاتانی دیکە’. ترەمپ هیچ کات پێی وانەبووە کە ویلایەتە یەکگرتووەکان بەرژەوەندیی هەیە لە شەڕ کردن دژ بە دەوڵەتی ئیسلامی. دەیگووت " ئەمە داعش دەکوژین بۆ ووڵاتانێک کە دوژمنمانن"، بە تەنیاش هەستی خۆی دەربڕی دەربارەی ئەو هێزەی کە لە سوریا هاوپەیمانە لە گەڵ ئەمریکا. " من حەز بە کوردەکان ناکەم. ئەوان لە عێڕاقیەکان را دەکەن، لە تورکەکان را دەکەن، تەنها ئەو کاتە را ناکەن کە فڕۆکە ئێف- ١٨ەکانمان هەموو دەوروپشتییان بۆردومان دەکەن.

بڕیاری ترەمپ بە لێدانی رژێمی ئەسەد بە جاری دووەم دوای بەکارهێنانی چەکی کیمیاوی لە دژی هاوڵاتیانی سڤیل ئەو کاتە بوو کە بۆڵتن هەفتەیەک بوو دەستبەکاربوو وەک راوێژکاری ئاسایشی نیشتیمانی. بۆڵتن کارەکەی بە تێکشکاو پێناسەکرد. جێم ماتێسی وەزیری بەرگری ئەوکاتیشی بەوە تۆمەتبارکرد کە بە جووڵەی بیرۆکراتی هەڵبژاردەکانی لە بەردەم ترەمپ کەمکردەوە، بۆڵتن گەیشتبووە ئەو دەرەنجامەی کە ئەوە بەس نەبوو بۆ وەستاندنی رژێمی ئەسەد لە دووبارە بەکارهێنانەوەی چەکی کیمیاوی.

ترەمپ هەوڵیدا لە دوا ساتەکان بکشێتەوە دوای رازیبوونی هاوپەیمانەکان . گووتی " ئەو کارە هیچ دەرەنجامی نابێت"

بڕیاری ترەمپ لە دیسەمبەری ٢٠١٨ بە کشانەوەی تەواوی ئەمریکا لە سوریا و دانوستاندنەکانی لە گەل رەجەب تەیب ئەردۆگانی سەرۆکی تورکیا چیرۆکی تەواو بێزارکەربوون بۆ بۆڵتن، " ئەوە قەیرانێکی کەسی بوو بۆ من" بۆڵتن . بەڵام نەک لە بەرئەوەی کە چی روودەدا لە سوریا. بەڵکو بۆ پێی لێکدانەوەی بۆڵتن، " وێنە گەورەکە وەستاندنی ئێران بوو".

بۆڵتــن دەڵێــت: رۆن دێرمری بالیۆزی ئیسڕائیل پێی گووتم ئەوە ناخۆشترین رۆژم بووە تا ئێستا لە سەردەمی ئیدارەی تڕەمپ.”

پەیوەندییە تەلەفۆنییەکانی تڕەمپ لە گەڵ ئەردۆگان تێکەڵەییەکی بێزارکەر بوون لە پەیامی ناڕوون و لێکدانەوەی بۆ ناوەڕۆک. تڕەمپ ویستی تورکیا شەڕی دژ بە دەوڵەتی ئیسلامی تەواو بکات و هێرشیش نەکاتە سەر کوردەکان. (دواتر، تورکیا راستەوخۆ هێرشی کردە سەر کوردەکان لە کاتێکدا داعش خۆی رێکخستبۆوە). بۆڵتن قسەی زۆر توندی بە جەمس جێفری نێردەی تایبەتی ئەمریکا بۆ سوریا گووت، بۆڵتن گووتی ئەو لایەنگیری تورکیایە و هەوڵیدا دەستینشانی ئەو ناوچانە بکات لە سوریا کە تورک و کوردەکان دەستی بە سەردابگرن، کە هەوڵێکی نەزۆک بوو چونکە تورکەکان پشتگوێیانخست.

بۆڵتن هاوشان لە گەڵ جەنەڕال جۆزێف دەنفۆڕد کە ئەوکاتە سەرۆکی دەستەی ئەرکانی هاوبەش بوو، توانییان باوەڕ بە تڕەمپ بێنن کە دووسەد سەربازێکی ئەمریکی لە باکووری سوریا بهێڵێتەوە هەروەها ئەو بنکە سەربازییەی ئەمریکا لە بەشی باشووری ئەو وڵاتە ناسراو بە تەنەف کە ۲۰۰ سەربازێک یان زیاتری تێدایە. کاتێک لە ئۆکتۆبەری ۲۰۱۹ تڕەمپ دووبارە کشانەوەی تەواوی ئەمریکای لە سوریا راگەیاند بۆڵتن لە کۆشکی سپی نەمابوو. لە دوایدا تڕەمپ بەرە بەرە لەو راگەیاندنە پاشگەزبۆوە، کە ئەوەش ناسۆرییەکی دیکەی بیرۆکراتی و دیپلۆماسی بوو.

سەرۆک هەرگیز تێگەیشتنێکی واقیعی بۆ سوریا نەبوو. ئەو پێی وابوو وڵاتە عەرەبییەکان هێز بۆ سوریا ڕەوانە دەکەن ولەبەرامبەر پاڵپشتیکردنیان پارە بە ویلایەتە یەکگرتووەکانیش دەدەن ، کە ئەمە ئەو کارە بوو پێشوەختە بۆڵتن هەوڵی بۆ دابوو بەڵام هیچ ئەنجامی نەبوو. هەروەها تڕەمپ پێیوابوو لە ئەگەری کشانەوەی ویلایەتە یەکگرتووەکان وڵاتە ئەوروپییەکان هێزی زیاتر ڕەوانەی سوریا دەکەن، کە ئەمە هەرگیز راست نەبوو.

تڕەمپ “بە بەردەوامی” هەوڵی دەدا پەیوەندی بە ئەسەدەوە بکات و دانوستاندنی لە گەڵ بکات سەبارەت بە لایەنی کەم شەش هاووڵاتی ئەمریکی کە گوماندەکرا لە زیندانەکانی رژێم بن، بەڵام سەرکردە سوورییەکە بەدەم ئەو داواکارییەوە نەهات، بۆ رازیکردنی بۆڵتن، تڕەمپ دووبارە و چەند بارە ئاماژەی بە ” کامپەینەکەم” و ” بنکەی هەڵبژاردنەکەم ” دەکرد وەک هۆکارگەلێک بۆ چوونە دەرەوە لەو وڵاتە. تڕەمپ بەردەوام بە دەنگی بەرز پرسیاری دەکرد ئەمە بۆچی

لەوە بووین.

بۆڵتن لە کتێبەکەیدا باس و پێشنیاری هیچ ناکات جگە لە شەڕی دژ بە داعش و دژایەتیکرنی ئێران، لە گەڵ باسێکی کەمی ئیدلب کە وەحشەکانی رژێمی ئەسەد و رووسیا و ئێران چاودێری دەکەن(بەردەوامیشن). بە هیچ شێوەیەک ئاماژە بە زیندانیکردنی بە کۆمەڵ و ئەشکەنجەدان وکوشتنی سەدان هەزار هاوڵاتی سڤیل لە لایەن ئەسەد ناکات، کە ستیڤن رابی بالیۆزی تاوانەکانی جەنگ لە وەزارەتی دەرەوەی ئەمریکا بە ” خراپترین ماکینەی کوشتن” پێناسەی کرد لە پاش سەردەمی نازییەکانەوە.

کاتێک ڤلادیمێر پۆتنی سەرۆکی رووسیا بە راستەوخۆ بۆڵتنی هاندا بە رێگەی دیپلۆماسی قەیرانی سوریا (هەڵی نموونەی رووسیا) چارەسەر بکات، بۆلتن پێی گووت ” ئەمە شەڕی ناوخۆمان لە سوریا نەکردووە، سیاسەتی ئەمە ئێران بوو”. ئەگەر هەوڵێکی جددی دیبلۆماسی هەبووبێ بۆ چارەسەرکردنی قەیرانەکە یاخود وەستاندنی زوڵم و زۆرداریییەکان، ئەوە بۆڵتن ئاماژەی پێنەکردووە.

ئەوەی لە کتێبەکەی بۆڵتندا دەردەکەوێت ئەوەیە کە هیچ بەرپرسێکی پایە بەرز لە ئیدارەی تڕەمپ پێی وانەبووە کە بەرپرسیارییەتی ویلایەتە یەکگرتووەکانە رۆڵی سەرکردایەتی ببینێت لە قەیرانی کردەیی سوریادا. بۆڵتن گرنگی بە ئێران دەدا، ماتیس گرنگی بە شەڕی دژی داعش دەدا، جێفری گرنگی بە پەیوەندییەکان لە گەڵ تورکیا دەدا لە کاتێکدا هیچ دەسەڵاتێکی نەبوو بە بەرەوپێشبردنی ئەو دۆسیەیە لە رووی دیبلۆماسییەوە. تڕەمپ بنکەی هەڵبژاردنەکەی لا گرنگ بوو، پۆمپێیۆ گرنگی بە رازیکردنی تڕەمپ دەدا. بەڵام هیچ کام لە پلە باڵاکانی نەو ئیدارەکە بە کردەیی گرنگی بە خەڵکی سوریا نەدەدا.

ئەوەیە نەهامەتی بەردەوامی سیاسەتی دەرەوەی ئیدارەی تڕەمپ دەربارەی سوریا - کە تا ئەمڕۆش بەردەوامە. تاوەکو کەرامەت و ئاسایش و دادپەروەری بۆ گەلی سوریا نەگەڕێندرێتەوە، ئەو شەڕە قەت کۆتایی نایەت. ئەمەش واتا پەنا بەری زیاتر، ناسەقامگیری زیاتر، توندوتیژی زیاتر، داگیرکاری زیاتری ئێران و زێدەبوونی باندەری رووسیا.

بۆڵتن دەڵێت:” لە روانگەی ئەمەوە سوریا “چوارگۆشەیەکی ستراتیژی” بوو ئەو بیروبۆچوونە توند و چەوتە کاریگەری بە سەر نەهامەتی ملیۆنان کەسەوە هەیە. کە رەنگە لە کۆتاییدا ئیدارەی داهاتووی

ویلایەتە یەکگرتووەکان لێی تێبگات و شتێکی لە بارەوە بکات

جۆش رۆگن گۆشە نووسە لە بەشی بیروبۆچوونە نێودەوڵەتییەکان لە واشنتن پۆست. دەربارەی سیاسەتی دەرەوە و ئاسایشیی نیشتیمانی دەنوسێت. هەروەها رۆگن شڕۆڤەکاری سیاسیە لە کەناڵی سی ئێن ئێن. پێشتریش بۆ بلومبێرگ ڤیو، ذە دەیلی بیست، فۆرێن پۆلیسی، کۆنگرێشناڵ کواتەرلی، فێدڕال کۆمپیوتەر ویک و رۆژنامەی جاپان ئەساهی شیمبون کاری کردووە

شیکارییێکی بوونیادی بۆ رۆمانی (زمان پایسکلێکی شکاو لێدەخوڕێت)ی رێبین خدر… محەمەد نەبی

(شاعیر جارێکی تر دەبێتەوە بە دروستکەر, مەبەستم ئەوەیە چیرۆکێك دەگێڕێتەوە بە گۆرانییەوە دەیچڕێت). (بۆرخیس)

نامەوێ لێرەدا بچمە سەر ئەو پێناسەو لێکدانەوانەی بۆ ڕۆمان کراون و لەوێوەش بۆ پێناسە حازربەدەستەکانی (کارەکتەر, کات, شوێن, رووداو, گێڕانەوە, پلۆت, شێواز…). هەمووومان دەزانین ئەمانە پێکهاتەو تەکنیکی گرنگی چیرۆك و رۆمانن, ئینجا لەناو ئەمانەش چەندین ڕەگەزو تەکنکیکی تر رۆڵ دەبینن لە داهێنانی بەرهەمی ئەدەبی. لەبری ئەوە, لێدەگەڕێین رۆمانەکە خۆی بێتە دەنگ و لەناو خودی رۆمانەکەدا ماناو لێکدانەوەکان خۆیان دەرخەن, مەگەر لێکدانەوەو پێناسەی تیۆریستان پێش دەقی ئەدەبی کەوتووە یان لە دەقی ئەدەبییەوە هەڵێنجراون/ سەرچاوەیان گرتووە؟
کەرەستەی ئەم رۆمانە چییە؟ رووداوەکانی چین؟ بابەتی رۆمانەکە چییە؟ نامانەوێ وەڵامی ئەم پرسیارانە بدەینەوە, چونکە بۆ ئەمە دەبێ بڵێین ئەمە ناوەڕِۆکی رۆمانەکەیەو بەکورتی رۆمانەکە بگێڕینەوە. رۆمان حەکایەتی داپیرە نییە تا بۆ یەکتریی بگێڕینەوە, گێڕانەوەو کورتکردنەوەی رۆمانێك کارێکە دژ بە خودی رۆمانەکەو

دابەزاندنییەتی بۆ ئاستی قسەو بەسەرهاتی رۆژانەو حەکایەتی بەرئاگردان. لەکاتێکدا رۆمان لەوە ئاڵۆزتر، وێنەدارتر، پڕپێچ و پەناترە سادە بکرێتەوە. جگە لەمە باسکردنی بابەتی رۆمانێك، هەرگیز نزیکبوونەوە نییە لە رۆمانەکە خۆی. لەم بارەیەوە رۆمانووسی پیرۆیی (مار□ قارگاس یۆسا)لە کتێبە خنجیلانەکەی دا (12 نامە بۆ رۆماننووسێکی لاو) دەنووسێت((ئەگەر پێش ئەوەی رۆمانی (مەسخ)ی کافکا بخوێنیتەوە، پێت بگوترێ بابەتی ئەم رۆمانە ئەوەیە فەرمانبەرێکی داماو دەبێت بە قالۆنچەیەکی قێزەون، رەنگە بەدەم باوێشکدانەوە بڵێیت: خۆت لە خوێندنەوەی ئەو جۆرە گەمژەییە ببوێرە… لەگەڵ ئەوەش دا کە تۆ ئەو چیرۆکە دەخوێنیتەوە، بەو شێوازە جوانەی کافکا گێڕدراوەتەوە، تۆ باوەڕ بەو گۆڕانە ترسناکە دەکەیت کە لە گریگۆری سامسا روودەدات، بە وردی لەگەڵی دا یەکدەبیتەوە، ئازار دەچێژی، هەستدەکەی دەخنکێی بەو خەمی رەنجەڕۆییەی کە وردە وردە ئەو کاراکتەرە داماوە لەناو دەبات)) (یۆسا: 2008: 39) بۆیە لەبری ئەوە ئێمە هەوڵ دەدەین بەخێرایی چەند لایەنێکی ئەم رۆمانە بەسەر بکەینەوە:

1_گێڕانەوەو گێڕەرەوە: زەمەنی گێڕانەوە لەم رۆمانە(ئێستا)یە، رووداوەکان کارەکتەری سەرەکی، کە کچێکی 23 ساڵانە (ئارەزوو) بەرجەستەیان دەکات. ئێمە وشەی (بەرجەستە)مان لە بری (گێڕانەوە) بەکارھێنا، چونکە زەمەن کە (ئێستا)یەو کاراکتەری سەرەکیش کە (کەسی یەکەم)ە، بە بەرجەستەکردنی رووداوەکان هەڵدەستێت، ئەم دووانە ئەوەندە یەخانگیرن بوار بۆ ئەوە ناهێڵێتەوە کەس و کات لێکبترازێن، رووداوەکان لە ڕابردوو روویاننەداوە تا ئێستا بگێڕرێنەوە، ئەم تەکنیکەش رووداوەکان زیندووتر دەکات و خوێنەریش بەشداربووتر/نزیکتر دەکات لە رەوتی رووداو، دەبێتە جۆرێك لە وێنەو سینەما(نیشاندان)جار جار بیرمان بۆ شانۆش دەچێت (مەگەر هەموو ژانرە ئەدەبییەکان سنورەکانیان ناچێتەوە ناو یەکدی؟). میلان کۆندێرا لە ژێر ناونیشانی (گەڕان بەدوای کاتی ئێستا) دەڵێت((حەکایەتخوان ئەو شتە دەگێڕێتەوە کە رووی داوە، بەڵام کاتێك پێشهاتێکی بچووك دەبێتە رابردوو، خەسڵەتی داسەکاوی خۆی لەدەست دەدات و تەڵخ دەبێ. گێڕانەوەکە، بیرەوەرییەکە، واتە ئەنجامگیرییەکە، ئاسانکردنەوەیەکە، ئەبستراکترکردنێکە. سیمای راستەقینەی ژیان و پەخشانی ژیان، خۆی تەنیا لەکاتی ئێستادا دەبینێتەوە))(کۆندێرا: 2012: 20) کۆندێرا لەمەدا جەخت لە کاریگەری و زیندوویەتیی کاتی ئێستا دەکات، خۆ گەرنا هەر لەوێدا باس لەوەش دەکات کە هونەری رۆمان بەهۆی (وێنە) ئەم بۆشاییەی کاتی رابردوو پڕدەکاتەوە. بەکارھێنانی ئەم تەکنیکە (کاتی ئێستا) لەم

ڕۆمانەدا ڕۆڵێکی گلانگ دەگێڕێت لە (کاریگەرینواندن/کاریگەریدانان) لەسەر خوێنەر. بۆ نموونە لەو دیمەنەی ئارەزوو باسی دایکی دەکات، بەهۆی ئەم تەکنیکەوە نووسەر توانیویەتی کاریگەری درووست بکات، بەجۆرێك من پێموایە کەم خوێنەر هەیە کاتێ لە خوێندنەوەی ڕۆمانەکە دەگاتە ئەم دیمەنە، ئاهێك (هەناسەیەکی سارد) هەڵنەکێشێت. ئارەزوو، دایکێکی هەیە، کە بەهۆی نەخۆشی، پیری و قەڵەوی لەجێکەوتووە، قسە لەگەڵ تارماییەکان دەکات، دوای ئەوەی لە ماڵ رادەکات، وەك مشورخواردنێك بۆ ئەوەی ون نەبێت، ئارەزوو دەیهێنێتەوە ماڵ و لە ژوورێك دایدەنێت، دەرگاکەی دادەخات. بەمشێوەیە دیمەنەکە بەرجەستە دەکات: ((بۆ ئەوەی نەڕواتە دەرەوەو ون نەبێت، دەرگای ژوورەکەی لەسەر دادەخەم، بەڵام ئەو پەنجەرە دەکاتەوەو لە پەنجەرەوە بانگی تارماییەکانی دەکات. دەمە بچووکەکەی دەکاتەوە تا هاوار بکات، ناتوانێت. هەوڵدەدات دەستە خەپەتۆڵەکانی لە پەنجەرەکە بێنێتە دەرەوە، ناتوانێت. جا دەستەکانی بە شیشی پەنجەرەوەو،
فرمێسك بەسەر گۆناکانیدا:47)). ئەم دیمەنە لە رەوتی ڕۆمانەکە کاریگەرییەکەی زێدەتر دەردەکەوێت، ئەم کاتە نزیکە، ئێستایە، گەر رابردووبووبا دووردەکەوتەوە، کاریگەریی هەشبووبا هێندەی ئێستا هەژێنەر نەدەبوو. لە ژیانی واقیعیش دا ئەمە هەروایە: بۆ نموونە رووداوە ناخۆشەکان، سەرەتا، کە رووداوەکان تازەن (ئێستایین) لەناویاندا دەژین، کاریگەرییان یەکجار زۆرە، بەرگەگرتنیان سەخت و خەمکێشە، بەڵام دواتر کە کاتەکە تێدەپەڕێ، دەبێتە (رابردوو) و دەیانگێڕینەوە. سەختییەکەیان هێندەی ساتی روودانیان نابێ و کەمتر دەبێتەوە، تەمی خەمێك دایاندەپۆشێت، ئێمە بەر تەمەکە دەکەوین، نەك خودی خەمەکە . ئینجا ئێمە باسی واقیعمان کرد، مەگەر ڕۆمانیش واقیعی خۆی دانامەزرێنێت؟ ڕۆمان بۆخۆی واقیعێکە، وەك (پامۆك) دەڵێت ژیانێکی ترە لەپاڵ ئەم ژیانەدا، کەواتە ئێمەش وەك خوێنەر بەشدارین، لەناوی داین. بەمشێوەیە کاتی زەمەنی گێڕانەوە لەم ڕۆمانە، زەمەنی ئێستایە، بۆ نموونە هەندێ لە رستەکان لە شوێنی جیاجیای ڕۆمانەکە دەخەینە بەرچاو: (زۆر نییە دەستێکم بۆتە بسکیت.ل:5.، باوکم دەڵێت لەگەڵ من راوەستە، زۆر لێم نزیك بە لەگەڵی رادەوەستم.ل:10.، لەسەر قەڵات دانیشتووین.ل:50.، دیسان شەوە، لە مینی مارکێتەکەی زامدار دانیشتووین.ل:94.، هەمدیس لە مینی مارکێتەکەی زامدار دانیشتووین.ل:116.) تەنها لە کورتەبەشی28 لاپەڕە 142 رەوتی ڕۆمانەکە لە کاتی ئێستا نامێنێت، دەبێتە کاتی رابردوو، بەڵام ئەو رابردووەش (رابردووی بەردەوام و رابردووی نزیکن) : (خەڵك خەریکبوون لە چاڵەکانیشدا دیوارو

چوارچێوەی جارانیان دروست دەکردنەوە, چەند بلۆکێکیان بەدەوری خۆیان هەڵدەچنین و لەناوی دا گرمۆڵە دەبوون, هەندێ کەسیشمان بینین دەیانتوانی قسە بکەن….ل:142) گەر بڕمان هەبێ بۆ ساتێك لێرە ئەمەش وەك کاتەکانی تر لێ بکەین ئاوا دەبێت: (خەڵك خەریکن لە چاڵەکانیشدا دیوارو چوارچێوەی جارانیان دروستدەکەنەوە, چەند بلۆکێکیان بەدەوری خۆیان هەڵدەچنن و لەناوی دا گرمۆڵە دەبن, هەندێ کەسیش دەبینین دەتوانن قسە بکەن). کەچی زەمەنەکە ئاوا نییەو دەگێڕێت, ئارەزوو ڕووداوەکانی رابردوو دەگێڕێتەوە. ئەوەی جێی پرسیارە ئەوەیە کە کورتەبەشەکە, هەمووی بەمشێوەیە نییەو هەر دوای ئەم لاپەڕەیە زەمەنی فرمانەکان وەکو خۆی لێدێتەوەو تا کۆتایی هەروا دەمێنێت(دێتەوە زەمەنی ئێستا) ئەمە بۆ؟ ئایا ئەم کاتگۆڕینە هیچ مەبەستێکی لەپشتە؟ یان کارەکتەری سەرەکی (گێڕەرەوە) لەدەست نووسەر رایکردووە؟ راکردنی کارەکتەر لەدەست نووسەر, (ئاننا کارنینا)ی (تۆلستۆی)مان بیردەخاتەوە: دەگوترێ لە کاتی نووسینی ڕۆمانی (ئانناکارنینا), (تۆلستۆی) کە نووسەری ڕۆمانەکەیە, کاتێ ئاننا دەکەوێتە بەر قیتارو دەمرێت, تۆلستۆی دەگریێت! پرسیارەکە ئەوەیە ئایا تۆلستۆی نەیدەتوانی نەهێڵێت ئاننا خۆی بخاتە بەر قیتار؟ ئایا نەیدەتوانی چارەنووسی کارەکتەرەکەی بگۆڕێت؟ نەخێر هەردەبوو بەمشێوەیە بێ, ئەمە (واقیعی خەیاڵکرد)ی ڕۆمانەکەیە. پێویستە ئێمە وەك خوێنەری ئەدەب هێندەش واقیعپەرست و دۆگمایی نەبین ئەم پرسیارانە بە وێنە وەربگرین و پێمانوابێ ڕۆماننووس (خوا)یەکەو هیچ شتێك لەبن دەستی دەرناچێت و هەرچی هەیەو نییە بە ویستی ئەوە (مەگەر ئەویش توانیویەتی ئاوا دەسەڵاتداربێ؟!) ئەمە بۆ شیعریش هەر راستە…لێرەدا سەبارەت بە ئازادیی گێڕەرەوە(راوی) با جارێکی تر بچینەوە لای (ماریۆ ڤارگاس یۆسا)و لە کتێبەکەی دا (12نامە بۆ ڕۆماننووسێکی لاو) کۆمەکێك بخوازین: ((راوی بوونەوەرێکە لە وشە درووستکراوە, نەك لە گۆشت و ئێسقان وەکو دانەرەکەی, راوی بەتەنیا لەو ڕۆمانەداو لە سایەی ئەو ڕۆمانەدا دەژی کە دەیگێڕێتەوە, سنووری خەیاڵکردن سنووری بوونییەتی, چونکە ئەوە خۆیەتی کە چیرۆکەکە دەگێڕێتەوە, لەبەرامبەریش دا دانەر ژیانێکی هەمەجۆرو چڕتری هەیە لەپێش و لەدوای نووسینی ڕۆمانەکە. ڕۆمانەکە ناتوانێ ئاگاداری وردودرشتی ژیانی نووسەرەکەی بێ, هەتا لەکاتی نووسینی ڕۆمانەکەش دا راوی بەردەوام کەسێتییەکی جیاوازە)) (یۆسا: 2008: 55). ئەم تێڕوانینە بۆ شیعریش هەیە, بەوەی دەگوترێ: شیعر لەوێیە, لە شوێنێکدا پەنهانە, لە دەورووبەرمان خۆی مەڵاسداوە, شاعیر دەیدۆزێتەوە. سەبارەت بەمە (بڕوانە هونەری ڕۆمان, میلان کۆندێرا: 2008: 181)

هەروەها (بڕوانە: ئەم هونەری شیعرە, خۆرخێ لویس بۆرخیس: 2016: 9- و 20). بۆیە دەکرێ زەمەنگۆڕینەکە پەیوەندیی بە کارەکتەرەکەوە هەبێ, بە سەربەخۆیی کارەکتەر, یان وێنەکانی نەستی بگوازێتەوە, وەك ئەوەی نەستی بڕژێت و بەرجەستە ببێ, نزیك لەوەی پێی دەگوترێ (شەپۆڵی هۆش) یانیش وچانێك بێ, گۆڕانکارییەك بێ بۆ گۆڕانکاری لە تەرکیزی خوێنەر. یان…
هەڵبەت هەر لەم رۆمانەدا, سەبارەت بە گێڕانەوە, دەبێ باس لەوەش بکەین کە گێڕانەوەکە(یان بەمانای ئێمە “بەرجەستەکردن”) گفتوگۆشی تێدەکەوێت, یان لە دوو شوێن باپیری ئارەزوو, بیرەوەریی خۆی لە سەردەمی راپەڕین و شەڕی ناوەخۆ دەگێڕێتەوە, بەلای ئێمەوە ئەمە هونەرێکی گرنگەو لێزانیی نووسەر نیشاندەدات, چونکە ئەمەی بە کارەکتەرێك سپاردووە کە خودی خۆی لەناو رووداوەکان ژیاوە, نەك بۆی باسکرابێ, رۆماننووس دەیتوانی ئەمەش بە ئارەزوو بسپێرێت, بەڵام ئەوکات ئەمە دەبووە (گێڕانەوەی گێڕانەوە) واتە باپیری بۆ ئارەزووی و ئارەزووش بۆ ئێمەی دەگێڕایەوە, بەمە هەنگاوێك دوورتر دەکەوتینەوە(هیوادارم نەکەوتبمە ناو پێناسەی ئەفلاتوونیی بۆ شیعر). بۆیە ئەمە رووداوەکەی زیندووترکردووە.
تا ئێرە ئێمە لە گێڕانەوە دواین و لەگەڵی دا شتێکیشمان لەسەر گێڕەرەوە گوت, ئێستا دێینە سەر کاراکتەر.
2_کارەکتەر: لەم رۆمانەدا ئەم کارەکتەرانە هەن: (ئارەزوو, زامدار, رامش, ئازاد) ئەمانە چوار هاوڕێن, بەزۆری رووداوەکان بۆ هەرچواریان هاوپەیوەندن/ روودەدەن, سەروەختێك هاوڕێیەکی تریشیان بۆ زیاد دەبێت کە جارجار دێتە لایان ئەویش (ڕێبین)ە, بێگومان رەنگبێ هەموومان بیرمان بۆ نووسەر بچێت و پێمانوابێ ئەمە رێبینی رۆماننووسە, ئەویش بەهۆی ئەو وەسفەی ئارەزوو بۆی دەکات: ((ئازاد هەندێ کەسمان پێدەناسێنێت. سەرەتا شاعیرێك. ناوی رێبین ە. رێبین کوڕێکی رەشتاڵەی قژلوول و مێن. ل105)) بەڵام ئاسایيە وەك کەسایەتییەکی سەربەخۆش وەری بگرین و هەر نەیشیبەستینەوە بە نووسەر. ئەمە دەکەوێتە سەر ئاسۆی چاوەڕوانیی خوێنەر. جگە لەمانە (دایك, خوشك, باوك و باپیری ئارەزوو, کچێکی مردوو, تارماییەکان, فریشتەکان و هەندێ ناوی دی لێرەو لەوێ دێنە بەر دیدە: ئیسماعیل, راماڵ, رووبار, زەبەلاحەکان) کە هەموو ئەمانە بەشێکی گرنگن لە فەزای ئەدەبییانەی رۆمانەکەو قەناعەتپێکەریشن, بەتایبەتی کچە مردووەکەو تارماییەکان, دواتر باس لە توانای قەناعەتپێکردنی رۆمانەکە دەکەین. چوار هاوڕێکان بەگشتی تەمەنیان لە بیست ساڵان بەسەرەوەیەو هاوتەمەن دیارن, لە هەڵبژاردنی کارەکتەرەکانیش هەست بە لێزانیی رۆماننووس دەکرێ. رامش گەنجێکی بەنگلادیشییە, ئازادو

زامداریش کوردن، هەریەکە لەمانە بوار بە خوێنەرو لێکۆڵەر دەدات بیریان لێبکاتەوەو کەسایەتییەکانیان لە رووی کارو تەمەن و رەگەزەوە راقە بکات و هۆکارەکانی هەڵبژاردنیان دەربخات، بەهۆی ئەوەی مەودای خوێندنەوەکەمان درێژ دەبێتەوە، ئێمە لێرەدا لەسەر هەموو کارەکتەرەکان ناوەستین و تەنها کەمێك لە کارەکتەری سەرەکی (ئارەزوو) رادەمێنین دەنا رۆمانەکە مەودای لێکۆڵینەوەیەکی فراوان دەخوازێت لە زۆر رەهەندەوە بەتایبەتیش بەلای ئێمەوە: کارەکتەرسازی، شێوازو تەکنیك.

ئارەزوو: کچێکی تەمەن بیست و سێ ساڵان، قوتابیی زانکۆیەو بەهۆی کەسایەتییەکەی: کچێکی خوێنەر، یاخیی و رەخنەگرە لە زانکۆ دەردەکرێت. هەڵبژاردنی کارەکتەرێکی کچ وەك کەسێتیی سەرەکیی رۆمان بە لای ئێمەوە ریسکێکی گەورەیە، چونکە چەندەی رۆماننووس ئازادیی بداتە کارەکتەرانی، بەڵام دواجار کاریگەریی رۆماننووسیان هەر بەسەرەوەیە، بە لایەکدا هەر بۆ ئەو دەگەڕێنەوە. ئێمە نامانەوێ لە بابەتێکی ئەدەبی پرسی رەگەز بێنینەوە گۆڕێ، نەکا ببێتە هۆی تێخکردنەوەی جیاوازیی رەگەزی. بەڵام ئەمە حەقیقەتێکی دانەبڕاوی رۆماننووسانە لە هەڵبژاردنی رەگەزی کارەکتەرانیان (رەنگبێ لەکاتی نووسین دا ببێتە کێشەش بۆیان). ئێمە باوەڕمان بەوەیە، کە لە رۆمان دا دەبێ کارەکتەر لە رۆماننووس جیابێتەوە نەك نوێنەرەوەی دانەرەکەی بێ، بەڵام ئایا بەرهەمی سەرکەتوو ئەوە نییە کە رۆماننووس رۆحی خۆی تێکەڵی بەرهەمەکەی بکات؟ کارەکانی (کافکا) چەندە رەنگدانەوەی خودی کافکان؟ گریگۆری سامسا، جۆزێف ك، ك، کەسایەتی و ژیانی کافکا نەترنجاوەتە ناویان؟ لەهەمانکات دا لێشی جودانەبوونەتەوە؟ ئایا جۆزێف ك، گریگۆری سامسا، (راسکۆڵنیکۆف- پاڵەوانی تاوان و سزای دۆستۆڤسکی) دەکرا کچ بووبان؟ ئایا گەر وابووبا هەر بەمشێوەیەو ئەم کاریگەرییەیان دەبوو، کەمتر؟یان زیاتر؟ بۆ ئەوەی بتوانین لەم رۆمانە نزیکبینەوە دەپرسین: گەر ئارەزوو، ئارەزوو نەبووباو کوڕێك بووبا، رەوتی رۆمانەکە چۆن دەبوو؟ ئەمانە پرسیاری نابەجێن، چونکە رۆمانەکان هەردەبوو بەمشێوەیەبوویان. جگە لەم فۆرمە، کە خودی ناوەڕۆکیشە بەهیچ فۆرمێکی تر بەرجەستە نەدەبوون. ئەمەش دەمانباتەوە ناو کێشەی ناوەڕۆك و فۆرم، واتە پرسیاری ئەوەی ئایا دەکرا بابەتی ئەم رۆمانە بە تەکنیکێکی تر جگەلەمە، بەرجەستەکرابووبا؟ ئەم پرسیارە بابەت و شێوە(روخسارو ناوەڕۆك) لێکجیادەکاتەوەو نزیکدەبێتەوە لەو پێوەرە لەکارکەوتوانەی ئێستاش زانکۆکان کاری پێدەکەن، ئەویش جیاکردنەوەی فۆرم و ناوەڕۆکە، ((جیاکردنەوەی ناوەڕۆك و فۆرم(یان بابەت و شێوەو شێوازی گۆڕانەوە) شتێکی دروستکراوەو پەسەند ناکرێ

مەگەر لەپێناو شیکردنەوەدا, لە راستیشدا ئەم جیاوازییە دەرناکەوێ و ناکرێ ئەوەی رۆمانەکە دەیگێڕێتەوە لەو شێوازەی پێی گێڕراوەتەوە جیابکەینەوە… لە رۆمانە باشەکاندا ئەوەی دەیگێڕێتەوەو ئەو شێوازەی پێی دەگێڕرێتەوە, یەکەیەك دروستدەکەن کە ناتوانرێ لێك جیابکرێنەوە)) (یۆسا: 2008: 38) . بۆیە دەڵێین ناوەڕۆکی ئەم رۆمانە هەر ئەم فۆرمە دەخوازێت و هیچی تر. بەڵام دەبێ ئەم راستییە بڵێین کە هەڵبژاردنی کچێك وەك کارەکتەری سەرەکی بۆ رۆمانێك کە نووسەرەکەی نێرە, زەحمەتییەکی زیاترە لەوەی کوڕ بێ, چونکە لە هەر جوڵەیەکی ئەم کارکتەرە, کە رۆماننووس پێیدەکات, دەبێ رۆماننووسەکە رۆحێکی مێینەیی, یان روونتر بڵێین کەسایەتییەکی مێینەیی وەربگرێت و بچێتە بەرگی کچێك. ئەمە بە دوو باردا دەبێتە سەختی: یەکەم: سەختیی واقیعی کۆمەڵایەتی, دووەم: سەختیی واقیعی کارە ئەدەبییەکە. لەلایەك کۆمەڵگا ئازادییەکی کەمتر دەداتە کچ, هەروەك چۆن دەبینین لە رۆمانەکەدا, ئارەزوو سەدان پلارو تانەو تەشەری بەهۆی کچبوونەوە لێدەدرێت. لەلایەکی تر کێشەی مێینەیی کارەکتەرو نێرینەیی رۆماننووس. بۆیە لەناو رۆمانەکەش ئارەزوو, هەست بە کێشەی رەگەزی دەکات لەلای خوێنەران: ((ئەرێ خێ زانیوتانە من کچم:18))). دواجار ئێمە کارەکەمان هەنگاوێك دەبەینە پێش و دەڵێین: رۆماننووس وەك ئازادێکی تا ئەوپەڕی ئازادیخواز لە کێشەی رەگەزی دەرچووەو جیاوازیی رەگەزی لای ئەو بەتەواوی رەشبێتەوە.

3- بابەت/ناوەڕۆك: وەك لە سەرەتاوە گوتمان ئێمە هەوڵدەدەین تا بتوانین لە گێڕانەوەی رۆمانەکە خۆمان ببوێرین. ئەم رۆمانە زۆر بابەت و پرس لەخۆ دەگرێت, بەگشتی فەزایەکی تاریك و نووتەکی هەیە چ لە تاریکی و وێرانیی شوێنەکانی, یان رووداوە تراژیدییەکانی, یاخود کارەکتەرە پەککەوتەو داڕماوەکانی.

بابەتی ئەدەبیات مەرج نییە, ناسك, جوان, هەستبزوێن و دڵڕفێن بێت, ئەمە کێشەیەکی درێژی ئەدەبی کوردی بوو و ئێستاش بەردەوامە بەڵام کەمتر, شاعیران پێیانوابوو هەردەبێ ئەستێرەو مانگ و گوڵ لە شیعرەکانیان دا هەبێ بۆ ئەوەی ببنە شیعری باش, چیرۆکنووس و رۆماننووسانیش هەر دەبوو لەیلاو مەجنوونێك لە چیرۆك/رۆمانەکەیان دا هەبێ بۆ ئەوەی ببێتە چیرۆك/ رۆمانی باش, جوان و خۆش! جا لەیلاو مەجنوونەکە هەرجارەو بە ناوێکەوە. ئەمە پێوەرێکی یەکجار لەکارکەوتووە, دەکرێ ناشیرینی ببێتە کەرەستەی ئەدەب و ئیستاتیکای لێ بەرهەم بێت. وەك شیعرەکانی (بۆدلێر-رامبۆ) چیرۆکەکانی بۆرخێس, یان رۆمانی (پیدرۆ پارامۆ)ی (خوان رۆلفۆ). باشترین نموونەش(کافکا)یە. لەمبارەیەوە (میلان کۆندێرا) بە سەرسامییەوە

باس لە بابەتی ڕۆمانەکانی کافکا دەکات، پێیوایە (فەرمانگە) کە بابەتی سەرەکیی ڕۆمانەکانی کافکایە، جیهانی ئامێرو گوێڕایەڵییە، جیهانێکی میکانیکی و ئەبستراکتە ((ڕۆمانێک لەم جیهانی گوێڕایەڵی، میکانیکی و ئەبستراکتەدا جێگە بکەیتەوە! لەم شوێنەدا تاقە سەرکێشیی مرۆڤ لەوێدایە لە نووسینگەیەکەوە بچی بۆ نووسینگەیەکی دیکە. پێدەچێ ئەمە پێچەوانەی ئەدەبی گێڕانەوەبێ. بۆیە دەپرسین: چۆن بۆ کافکا لوا، لەم مادە بۆرە ناشیعرییەوە ڕۆمانی سەرسوڕهێنەر بخوڵقێنێ؟!)) (کۆندێرا: 2008: 179). کەواتە ئەوەی بابەتێکی ناشیعری دەبێتە بابەتی ئەدەبیات ئەوە هونەرەکەی دەکەوێتە سەر لێزانی و توانای ئەدیب لە خولقاندنی جیهانێکی ئەدەبیی باوەڕپێکراو.

ئەم ڕۆمانە زۆر بابەتی تر لەخۆ دەگرێت: کێشەی ئافرەت، کە خۆی دەبینێتەوە لە ئازادی. ئارەزوو بەرجەستەکەری ئەم ڕۆڵەیە، بەهۆی کچبوونییەوە تووشی چەندین کێشە دەبێتەوەو دواجار زمانیشی لەدەست دەدات، ئەمەش کاتێکە کە چوارقۆڵی لەگەڵ (ئازاد، زامدار، رامش) لە مینی مارکێتەکەی زامدار دانیشتوون و باسی ژیان و کێشەکان و فیلم دەکەن، لەناکاو تەقینەوەیەك ڕوودەدات و دووکانەکە بەسەریاندا دادەڕمێت، ئارەزوو دەستێکی دەپەڕێت و بۆ هەتاهەتایەش زمان(توانای قسەکردن) لەدەستدەدات، ئازاد چاوێکی کوێر دەبێت، رامش هەردوو قاچی لەدەست دەدات و زامداریش دەمرێت.((بڕوانە کورتە بەشی 23، لاپەڕە 116 تا 121).

کارەکتەرانی ئەم ڕۆمانەش وەك فەزاکەی شادو خۆشحاڵ نین، لە نیگەرانی و کێشەدان، لە دەستپێکی ڕۆمانەکەدا کارەکتەری سەرەکی دیمەنێکی کافکاییمان بیردەخاتەوە. لە (مەسخ-بەدگۆڕان)ی کافکا، گریگۆری سامسا (کاتێ بەیانی خەبەری دەبێتەوە بۆتە قالۆنچەیەکی زەبەلاح، یان دەعبایەك) لەم ڕۆمانەش دا ئارەزوو دیمەنێکی وای هەیە: ((زۆر نییە دەستێکم بۆتە بسکیت و ڕۆژانەیش لە بەرەکەی دەخۆم. تا دێت هەڵدەپەنمێت و گەورەتر دەبێت. ل:5)) ئەوانیدیش هەندێکیان مردوون و قسە دەکەن و هەندێکیان پیرو کەنەفت و لەجێکەوتوو. شوێنەکەش هەولێرە، کە لە ڕۆمانەکەدا هەمووی (چاڵ)ە، چاڵاکەش بەلای ئێمەوە گوزارشتە لە بەرزیی بیناکان و تاریکیی دڵ و دەروونی مرۆڤەکان، لەناو ئەم بینایانەدا ئاسمان بزرو خاکیش ون، ژیان لەناویاندا هەروەك ئەوەیە لە چاڵێك، لەناو بیرێك دا بژییت.

ئەم فەزا ناخۆشحاڵە، یان تاریك و خەمناکە بۆچی؟ لە ڕاستیدا نیشاندانی دونیایەکی خۆش و بەخشینەوەی هیواو ئومێدو سەرکەوتن و بەختەوەربوون کارێکی فریودەرانەی ساختەیە، کە هەر لە سیستەمی سەرمایەداری و کەسانی ئاینیی ساختەچی دەوەشێتەوە، ئەم ساختەییە

هەر لە ناوەڕۆکی قسەی واعیزان و ریکلامی بازرگانی و کۆمپانیاکان دا نییه، بەڵکو بۆته ناونیشانی کتێبانیش نزیك لەم شێوەیە: (چۆن لەماوەی یەك ڕۆژدا دەبیتە سەرکەوتووترین مرۆڤی جیهان؟، چۆن لەماوەی دوو ڕۆژدا بەختەوەرببین؟ مرواری پەمبە، لاسکە گیای ناسکۆڵە، پێوپوزی ژوولیا، روومەت و گەردنی هەنگوینیی، ئاگری بچکۆڵەی مۆم، قاوەی بە نەستەلە، ژینۆو مەمکۆڵەکانی…) دەبینین شاعیران و نووسەرانێکی وا دەرکەوتوون هەرزەو عەوام بە نووسینی پەمەیی و سۆزاوی هەڵدەخەڵەتێنن و بانگەشەی جوانی و بەختەوەری دەکەن، لەبەرئەوەی عەوام هۆشیارنییە ئەمانە لە لیستی پڕخوێنەرترین نووسەران دا دەبن!

بەڵام با بگەڕێینەوە ناو فەزای ڕۆمانەکەو بپرسین ئایا ئێمە زیاتر بە کام نووسەران سەرسام بووینەو، کاممان لە یادگەدا ماونەتەوەو بوونەتە بەشێك لە روانینمان بۆ ژیان و ئینسان؟ ئەوانەی شادیی ساختەیان نیشانداوین و یان ئەوانەی نائومێدی ونیگەرانیی دونیا؟ بۆچی کافکا وێنەی ئایدیاڵی هەموو نووسەرو خوێنەرانە؟ دونیای کافکا دونیایەکی شادە؟باسی گوڵ و گوڵزارو مانگ و لوسکەیی دەکات؟ نەخێر، تاریکاییەکە هەرگیز ناگەینە کۆشك و دادگاییشمان ناکەن و دەبێ وەك قالۆنچەیەك/پەنماوێك/ هەردەفاوێك ڕێ بکەین. خۆڕایی نییە ئەدیبێکی مەزنی وەك (بۆرخێس) بڵێت ((جەوهەری زۆربەی ڕۆمانەکان لە تێکشکانی مرۆڤ دایە، لە داڕووخانی کارەکتەردایە)) (بۆرخیس: 2016: 66).

4_شێواز، پلۆت، توانای قەناعەتپێکردن: ئەم ڕۆمانە بەشێوازێکی هونەریی بەرز دروستکراوە، پارچەکان بەشێوەیەکی تۆکمە تەواکەری یەکترن، یان دیمەنێك دەگوازنەوە کە خوێنەر زووتر چاوەڕێ بووە ببینێ/بیخوێنێتەوە. شێواز کە بنەمایەکی گرنگی بەرهەمی ئەدەبی (شیعر، چیرۆك و ڕۆمان)ە، لەزۆر شوێنی ئەم ڕۆمانە دەکرێ کاری لەسەر بکرێ. لە هەڵبژاردنی ناوی کارەکتەر، پیشەکەی، تەمەنی، کات و شوێن، گێڕانەوە/گواستنەوە، گێڕەرەوە، قسەکردن، هەڵسوکەوت، دیمەن…ئەمانە هەموویان تێکئاڵاون، بەیەکەوە پەیوەستن، بەجۆرێك هەموویان دروستکەری یەکترن، هۆکاری بوونی یەکترن. بۆ نموونە گەر بپرسین کارەکتەری کچێکی گەنجی بیستوسێ ساڵان لە کۆمەڵگایەکی کۆنەپارێز، خێزانەکەی چۆن ڕێی پێدەدەن شەوان و ڕۆژان، لەگەڵ سێ کوڕان، بێت و بچێ و شەڕ بکات و پاسکیل لێ بخوڕێت؟ ڕۆمان (بەرهەمی ئەدەبی) ئەم کارەی بە نووسەرەکەی کردووەو ئەم خێزانەی بۆ دروستکردوون: دایکی لەجێکەوتووە، باوکی پێدەچێ بارودۆخی دەروونیی لەجێ نەبێ، لوتێکی گەورە، درێژ وەك لوتی فیلی هەیە ((باوکم هەردەڵێی چێە ئێسقانە، لووتی مینا لووتی فیلێك… بەسەر

کراسەکەیدا شۆڕبۆتەوە, شۆڕبۆتەوە گەیشتۆتە نێوان رانەکانی. ل:9))و هەرزووش دەکەوێتە چاڵێکی ناو حەوشەکەیان. باپیریشی پیرەو بەردەوام خەریکی مەکینەیە ((رەنگی مەکینەکانی گرتووە, سەروسەکوتی زۆربەی جار رەشداگەڕاوە. ل:15)) ئارەزوو هیچ برای نییەو تەنیا خوشکێکی بچووکی هەیە. بەم شێوەیە رۆمانووس فەزایەکی وای خولقاندووە کە کارەکتەرە سەرەکییەکەی بتوانێت بێت و بچێت, تەنانەت لەکاتی تەقینەوەکەش ئەم کارەکتەرە نامرێ و دەردەچێت, گەر مردبا کێ رۆمانەکەی بەرجەستە دەکرد؟ ئەمەش پرسیارێکی نابەجێیە, چونکە وەك پێشتریش گوتمان رۆمانەکە هەر دەبوو بەمشێوەیە بووبا, گەر کەسانێك هەبن پێیانوابێ نەخێر دەکرا بەجۆرێکی تر بووبا, چاکە, بەڵام خۆ رۆمانەکە بەمشێوەیە خۆی گرتووەو بەمشێوەیەی ئێستا, لەبەردەستمانە کە هەیە. گەلێك نموونەی تر لە رۆمانەکەدا هەن دەبنە بەرجەستەکەری پلان(تەکنیك)ێکی تۆکمە, بۆئەوەی رۆمانەکە بخولقێ و شێوازەکەی هەر ئەو شێوازە بێ کە نیشان دەدرێ و بەرجەستە دەکرێ.

لە رۆمانەکەدا زۆر دیمەن بەرجەستە دەکرێن, دیمەنی سوریالین, سەیروسەمەرەن, فەنتازین, نزیکن لە وێنەی شیعری, لە دونیایەکی منداڵانە, بەڵام رۆمانووس توانیویەتی بۆ زۆر لەخۆکردن بەرجەستەیان بکات و بەمەش دەتوانین بڵێین توانای قەناعەتپێکردنی رۆمانەکە لە ئاستێکی کاریگەر دایە. با لە هەندێ نموونە رابمێنین:

((کچە بچکۆڵەکەی مردووەکەی کۆڵانەکەمان دەنگی دێت. بانگی من دەکات: ئارەزوو خان, ئەوا هاتووم, وەرە دەرەوە, بۆ بسکیتەکە, بۆ دەستی تۆ هاتووم.

شەوەو تاریکە. رادەکەمە کۆڵان, کچێکی جوانکیلەی چاوگەورە….لێم رادەمێنێت.ل:48)): مردوو قسە دەکات!

(دووبارە ماڵەکەمان بە سێبەر دادەپۆشرێت, تەپە تەپ دونیا خراپ دەکات. باڵندەکان لێرەو لەوێ دەردەپەڕن, پۆلێك باڵندە دەبینم هەرگیز لەم دەورووبەرە نەمبینیون. هەندێك عەلاگەی بەتاڵیش لەگەڵ باڵندەکان بەرز دەبنەوە. خۆیان لەگەڵیان دەگونجێنن, گەر تۆزێکیتریش زیندوو بن, دەتوانن لەگەڵیان بڕۆنە هێلانەکانیان و ئەوەی ماوە لە ژیانیاندا وەك باڵندە بژین.ل:103)): عەلاگە دەفڕن و خەریکە دەبنە کۆتر!

((فریشتەیەکی بچکۆڵەی گۆڕەکەی داپیرە بە پێدزکێ سەر پلیکانەکان دەکەوێت. من خۆمی لێ نەبان دەکەم. پاڵ بە دەرگاکەوە دەنێت….فریشتەکە تەلەڤزیۆنەکە دادەگیرسێنێت و لە دیاری پاڵ دەداتەوە. ل:115). فریشتە لە گۆڕ دێتە دەرو سەیری تیڤی دەکات!

ئەرێ هەر بەڕاست نووسەر ئەو جورئەتەی لە چییەوە سەرچاوە دەگرێت

ئاوا (خەمساردانە) بۆ زۆرلەخۆکردن ئەم دیمەنانەمان نیشان بدات!؟ وشەی خەمساردانە بە مانایەکی نێگەتیڤ بەکارناهێنم، بەڵکو بە هاومانای جورئەت و لەخۆڕادیتن. ئەم خەمساردییە هەمان خەمساردیی کافکاییە (کاتێ کارەکتەرەکانی دەکاتە قاڵۆنچە، بەیانیان زوو لەناو جێخەو دەستبەسەریان دەکات) و ئێمەش ناچاردەکات قەناعەت بەم دیمەنانەی بهێنین. ئەم خەمساردییە جۆرێکە لە توانای داهێنان، شکاندنی ئەو ترسەیە کە دەلێت: گەر وا بکەم ئایا باوەڕم پێدەکەن؟ ئەدیبی باش خەمساردانە دەڵێت: من دەیکەم، باوەڕدەکەن یا نا بە جەهەننەم. ئەم خەمساردییە بەرهەمی باشی لێدەکەوێتەوە، دوای بیرکردنەوەو پلانێکی تەکنیکیی دووروودرێژ، هێنان و بردنێکی زۆر، دێت.

زۆر نموونەی تر هەن لە رۆمانەکەدا، کە لە واقیعی کۆمەڵایەتی باوەڕپێنەکراون، بەڵام لە واقیعی رۆمانەکە قبوڵکراون. ئەمەش کەوتۆتە سەر توانای قەناعەتپێکردن، قەناعەتەکە لێرە لە اقتباسکردنی رستەکان درووستنابێ، لە کاتی خوێندنەوەی رۆمانەکە، لەناو جیهانی رۆمانەکە درووستدەبێ. بۆیە لە رەوتی خوێندنەوەی رۆمانەکەدا ئێمە قەناعەت بە جیهانی رۆمانەکە دەکەین.

هەندێ بابەتی تر بە کە لە رۆمانەکەدا هەن، بە پێویستی دەزانم ئاماژەیان بۆ بکەم:

ئەم رۆمانە رەخنەیەکە لە وێرانکردنی شار(هەولێر)و یادەوەرییەکانی، نووسەر لە ڕێی (بیناکان، زەبەلاحەکان و مەلاکان) ئاماژەی بۆ دەکات. زەبەلاحەکان ئاماژەیە بۆ بازرگانان و دەسەڵاتداران، کە بێویژدانانە دەوڵەمەند دەبن و شار داگیر/خاپوردەکەن و یادەوەرییەکانی تێکدەدەن، ئازادییەکان بەرتەسك دەکەنەوە، کەسیش ناتوانێ دەنگهەڵبڕێت، رەخنەگرتن لێیان کوشتن و دەرکردنی لەدوایە، خۆپیشاندان بەتەواوی بۆتە تێکدان و ئاژاوەگێڕی، تەنها مەگەر بۆ بەرژەوەندیی خۆیان بێ((لەم شارەدا خۆپیشاندان هەر بەم جۆرە دەکرێت: یەکێك لەوپەڕی دونیا قسەیەکی لەسەر پێغەمبەر کردووە، یا ئەوەتا خۆپیشاندانێکی حزبییە. ل:67) مەلاکانیش بە گوتارە توندڕەوەکانیان فەزای شاریان شێواندووەو شار تژی بووە لە مەلای جوێندەر، هەڵخەڵەتێنەرو توندڕەو، بەجۆرێك بانگخوازو واعیز ئەوەندە زۆربوونە کە لەهەر جێیەك دەڕۆیت بەپێوەری دین پێناسە دەکرێی و ناتوانیت بەئازادی لە هیچ کوێیەك بیرو بۆچوونی خۆت دەربڕیت، فەزای مەلایی و سیاسی بەیەکەوە بوونەتە بارێکی قورسی ناقۆڵا بەسەر هەولێرەوە: ((ئەمڕۆ هەموو شتێك لە ئێمە داگیرکراوە، خراوینەتە بازنەیەکی یەکجار بچووك، لە بازنەکەدا دەسوڕێینەوەو تەنها تەماشاکەرین. ئەوەتا دەبێ بچین لە

بازاڕە سەرگەردانەکان بەدەم قرتاندنی گوێبەبێژە خەفەت بەبا بدەین. دەبێ لە تەکسیشدا ڕێێ بگێڕین، دەبێ لە شوفێری تەکسییەکە بترسین. ل:98)).

ماوەتەوە بڵێم جوانیی ئەم ڕۆمانە لە (خۆبوون)ییەتی، لاسایی نییە، نووسەر بە جورئەتەوە زمان و وێنەی تایبەت بە خۆی بەکارهێناوە، بە تەکنیکێکی بەرز، هیواخوازم بخوێنرێتەوە. هەموو دەقێکی کوردی (شیعر، چیرۆك، ڕۆمان) لە واقیعێکی سەخت و غەریب لەدایکدەبێت، (سەخت) لەوەدا دژایەتیی دەکرێ، بەخراپ لێرەو لەوێ باسی نووسینی یەکتر دەکرێ. (غەریب)یش لەوەدا دەقەکان ناخوێنرێنەوە، گەر بشخوێنرێنەوە هەر دوای خوێندنەوە بە فەرامۆشی دەسپێردرێن. ئەو هەموو دەنگە جدییەمان بەبێدەنگی، بێ لێکۆڵینەوە ئاودیوی هەزاربەهەزاری فەرامۆشی دەکرێن. بواری ڕۆشنبیری کوردی لە ئاستێکی خراپە، زانکۆکانیش ڕۆڵێکی یەکجار سەمەرە دەگێڕن، دووررووو نزیك ئاگایان لە ئەدەبی سەردەم نییە. کردارێکی سیاسیی ساختە، بۆیان دەبێتە ڕووداو، بەڵام بڵاوبوونەوەی بەرهەمی ئەدەبی تازەی کوردی بۆیان نابێتە هەواڵ! بۆچی بەشی زۆری مامۆستایانی ئەدەبیات لە زانکۆکانی کوردستان ئاگاداری ئەدەبی تازە نین و کەموزۆر چیرۆك، ڕۆمان و شیعری نوێ ناخوێننەوە!ئایا خوێندنەوەی نالی و مەحوی و چەند بەندوباڵۆرەی فۆلکلۆری و هەندێ زانیاری پێناسەیی سەبارەت بە تیۆرو ڕەخنە بەسن تا نازناوی (ماستەر لە ئەدەبی کوردی/ دکتۆرا لە ئەدەبی کوردی) بەسەرخۆمان دا ببڕین! سەبارەت بە شاعیرو نووسەران: بۆچی بەشێك لە نووسەرانی کورد بەبێ ئەوەی نووسەرانی کورد بخوێننەوە بەخراپ باسیان دەکەن؟ ئایا هێشتاش گروپچییەتی بەردەوام نییە؟ لەمەوەیە جارێکی تر دەگەڕێمەوە: بەرهەمی ئەدەبی کوردی لە واقیعێکی سەخت تا ئاستی هەناسەتەنگی و خنکان لەدایکدەبێت، بە غەریبی دەژییت، لە کلاسیکەکانمانەوە تا ئێستاش هاوارو نرکەی ئەدیبان بەدەست ئەم ئازارەوە، دەبیسترێ و نابڕێتەوە.

سەرچاوەکان:

1_زمان پایسکلێکی شکاو لێدەخوڕێت، ڕێبین خدر، بڵاوکراوەی نووسیار، چاپی یەکەم، 2020.

2_ 12نامە بۆ ڕۆماننووسێکی لاو، ماریۆ ڤارگاس یۆسا، و: شیرین ك، لە بڵاوکراوەکانی پاشکۆی ڕەخنەی چاودێر، 2008.

3_ هونەری ڕۆمان، میلان کۆندێرا، و: کەریم پەڕەنگ، دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم، چاپی یەکەم، سلێمانی، 2008.

4_ پەردە، میلان کۆندێرا، و: کەریم پەڕەنگ، دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی ئاراس، چاپی یەکەم، هەولێر، 2012.

5_ئەم هونەری شیعره، خۆرخێ لویس بۆرخیس، و: سەیوان محەمەد، بڵاوکراوەی ناوەندی غەزەلنووس، چاپی یەکەم، 2016.

ئایا ئەردۆگان ئیمپراتۆرییەتی عوسمانیی دروستدەکات؟ … زاهیر باهیر

بەربڵاوی هێڕشەکانی ئەردۆگان بۆ ناردنی سەرباز و میلیشیاکانی بۆ سەرێك بۆ لیبیا و ڕۆژاوا و بۆ سەرێکی دیکە بۆ باشوور هەرەها هێڕشەکانی بۆ سەر قوبرس و یۆنان بەردەواومە. ئەم کارانەی ئەردۆگان کارادانەوەیەکی زۆری لێکەوتۆتەوە و هاوکاتیش دەرگایەکی گەورەی خستۆتە سەر پشت بۆ لیداوان و قسەکردن لەسەریان. لە نێو سیاسییەکانی کورد و ڕۆشبیر و قەڵەمبەدەستەکانیدا، هەموان لەسەر ئەوە ڕێکن کە ئەردۆگان بە دوای دروستکرنی ئیمپراتۆرییەتی عوسمانییەوەیە. بێ گومان هەر کام لەمانەش بەڵگەی خۆیانیان پێیە و لەو بەڵگانەش هەڵپەی ئەردۆگانە کە هەیتێکی لە لیبیایە و هەیتێکی لەو شوێنانەی دیکەیە کە پێشتر ناوم هێنان.

بۆچونی من تەواو پێچەوانەی بۆچونی ئەوانەی سەرەوەیە . من لام وایە ئەردۆگان ئەوەندە ساویلکە نییە کە بیەوێت ئیمپراتۆرییەتی عوسمانیی دروستبکاتەوە ، بەڵکو ئەوەی کە دەیکات لە پێناوی بەرژەوەندییەکانیدایە لەو شوێنانەی کە خۆی بۆ دەکوتێت. بۆ نموونە لە لیبیا سێ پرسی گەورە هەیە بۆ دەستتێوەردانی لە لیبیا. **یەکەم:** لە سەردەمی قەزافیی –دا کۆمپانیاکانی تورکی بیناکردن و بیناکردنەوەی گەلێك پرۆژەی گەورەیان لە ئەستۆ گرتبوو کە لە زۆربەیانا دەستبەکار بوون ، هەندێکیشیان تەنها کۆنتراکتەکانیان واژۆ کرابوو. کە قەزافی ڕوخا هەموو ئەو پرۆژانە وەستان و ئەوەشی کە واژۆیان لەسەر کرابوون هەر وەکو خۆیان ماونەتەوە. **دووەم:** مەسەلەی نەوتە کە هەموان دەزانن کە لیبیا وڵاتێکی دەوڵەمەندە لە نەوت و سامانی غازی سروشتیدا ، ئەویش بەشی خۆی دەوێت و لە لایەن حکومتەکەی فەیاز ئەل سەراج-وە لە پاداشتی هاوکاریکردنی دژ بە

هەزی خەلیفە حەفتار، پشکەکی لە نەوت پەیدەدرێت . **سێیەم:** ئەردۆگان دوور بینە و نایەوێت میسر کە دژ بە ئیخوانەکانە ڕۆڵی لە لیبیادا، هەبێت ، چونکە لە ئایندەدا بە زەرەری ئەردۆگان و حیزبەکەی ئاکەپە دەگەڕێتەوە. ئەمە جگە لەوەی کە لیبیا بووەتە پرسێکی ناوچەیی و جیهانیی.

لە تەك یۆنانا کێشەی ئاوی هەیە و هەروەها گەڕان بە دوای نەوتدا . لە تەك قوبرس-دا کێشەیەکی 46 ساڵییە کە لە ساڵی 1974 وە بەشە تورکییەکەیان لە قوبرس بچڕیوە و دەوڵەتکێیەکیان بە دروستکروە کە تەنها هەرخۆیان دانیان پیادا ناوە و پەراوێزکەوتووە و لە هەژارییدا دەژی. سەرەکی ئەو بەشە تورکییە و بەشی زۆری تورکەکانیش ئەوە دەزانن کە کۆلۆنیان لەسەر نراوە بە ناوی چیاکردنەوەی دەسەڵات و زەویەوە لە کۆمەڵەی قوبرسیی، کە زەرەروور و زیانێکی زۆریان لێکردووە ، چەند جارێک هاتوونەتە سەر ئەوەی کە یەکبکەونەوە لە گەڵ حکومەتی مەرکەزیی قوبرسدا بەڵام ئەردۆگان هەڕەشەیە و فشارێکی گەورەیە و بەو هەڵکارەی ئەوە ڕوونادات و ئەردۆگانیش نایەوێت تورکەکانی ئەوێ بچنەوە سەر وڵاتی قوبرس و ببنەوە بە بەشێك لەو کۆمەڵەیە.

هەرچیش دەستتێوەردانی ئەردۆگان لە ڕۆژاوادا هەیە و هێرشکردن و داگیرکردنەکانی، هەڵکارەکانی لای هەموان ڕوونە و پێویست ناکات لەسەر ئەمە درێژ دادڕی بکەم.

سەبارەت بە داگیرکردنی باشوریش ئەردۆگان نایەوێت یا ڕاستتر ناتوانێت و ناکرێت کە باشوور داگیر بکات . هەڵکاری ئەمەش یەکجار زۆرن. لەوانە ئەوە، پێویستی بەوە نییە کە لە کاتێکدا والی خۆی لە باشووردا هەبێت، هەموو بەرژەوەندییەکانی تورکیا لە هەموو ڕویەکەوە لە هەموو شار و شارۆچکەکانی باشوردا پارێزراو بێت ، چی سیاسی، ئابووریی ، فەرهەنگیی و ڕۆشنبیریی و کولتوریی و زۆری تر . ئەردۆگان پێویستی بەو سەریەشەیە نییە کە بێت هەولێر و زاخۆ و دهۆك [ئەگەر بیشتوانێت] داگیر بکات و بە سەدەها بنکەی سەربازیی دانێت و پارەیەکی خەیاڵی سەرفبکات و هەمیشەش لە دڵە ڕاوکەی کوژرانی سەرباز و ئەفسەرانیا بێت و خۆی بخاتە ژێر لۆمەی دەوڵەتانی ئەوروپا و ئەمەریکا و ڕوسیا و جەماوەری سەرشەقامەکانی ئەوروپا و کوردستان، دژایەتی بکەن. هاوکاتیش کوردستان بەشێکە لە عێراق ، عێراق-یش دەوڵەتە بە هەموو کەموو کوڕییەکەوە کە ناکرێت وا بە ئاسانی لەشکری وڵاتێکی دیکە بێت داگیری بکات. خودی عێراقیش بە تەنها موڵکی خۆی نییە بەڵکو موڵکی ئێران و ڕوسیا و ئەمەریکا

و خەڵكى عەرەبى ناوخۆو هەموو عەرەبەكانى دەرو دراوسێ و جيهانە ، هيچ لايەك لەو لايانە بێ دەنگ نابن لە داگيركردنى ئەو سێ شارەى كوردستان . دواى ئەوەش كوردستان[باشوور] هەر بريتى نييە لە هەولێر و زاخۆو دهۆك، كوردستان وڵاتێكى پان و بەرينە، سەرێكى لە سوريا يە سەرێكى لە ئێرانە. توركيا چۆن دەتوانێت داگيرى بكات ؟!! توركيا هەموو كوردستانى بە بێ تەقە ، ئابوريانە ، داگيركردووە ئيتر بۆچى دەيەوێت بە هێزى سەربازيى داگيرى بكات كە زەرەرێكى گەورەى ليدەكات ، تەنانەت دەبێتە هۆى ڕووخانى، هەر خەڵكەكەى خۆى دژى دەچێتە سەرشەقام ، چونكە ئەوەى كە لە هێزى دابينكردنى سەربازى□كانيا سەرفيدەكات لە باشووردا، لە قووتى خەڵكى لە توركياى دەگرێتەوە. داگيركرنى كوێت لەلايەن صەدامەوە باشترين نمونەيە، گەر صەدام نەچوايەتە كوێتەوە، ڕەنگبوايە ئێستاش لە سەر حوكم بمايەتەوە.

دەوڵەتى توركييە هێڕشێكە كردويەتى خۆشى دەزانێت كە سەركەوتن بەدەستناهێنێت، بەڵام دەبێت بيكات هەم بۆ قورتاربوونى كاتيى لە هەندێك ئەزمەى، هەم كردنى بەناو جەنگى " تيرۆريزم" و ڕازيكردنى ڕاستڕەو و فاشييەكانى ناو كۆمەڵى توركيا. ڕەنگە لەشكرى توركيا بۆ ماوەيەك بمێنێتەوە بەڵام مانەوەى بۆ ماوەيەكى درێژ لە باشوردا نە بۆى دەكرێت و نە ئەوەش پلانێتى . ئەوە ڕاستييە كە ئەردۆگان و هەندێك لەو وەزيرەكانى ڕاگەياندنى سەير سەير و مەترسيدارا نە دەدەن ، بەڵام ئەوانە جەنگى ميديان و دەبێت زۆر باوەڕيان پێنەكەين .

ئەوەش ڕاستييە كە ئەردۆگان كۆشكێكى گەورەى لە ستايەڵى كۆنى ئيمپراتۆرييەتى عوسمانيى دروستكردوە و پاسەوانەكانى بە جل و پۆشاكى سەردەمى عوسمانييەوەن ، بەڵام ئەمانە هيچ نين و بەڵگە نين بۆ ئەوەى كە ئەو دەەيەوێت دەوڵەتى عوسمانيى دروستبكات. ئەمە تەنها بۆ دروستكردن و ڕاگرتنى شكۆى خۆيەتى، بۆ خۆڵكردنە چاوى ئەوانەن كە خەون بە ئيمپراتۆرييەتى عوسمانييەوە دەبينن و خولياى گەڕانەوەى ئەو سەردەم و زەمانەيان و ڕاكێشانيانە بەرەو ئاكەپە ، دەنا ئەردۆگان ئەوەندە گێل نييە پاش 103 ساڵ بيەوێت ئەوە بكات.

دەسەڵات و دەسەڵاتداران زۆر زيرەكن و تاكتيكى زۆر سەير و سەمەرە بەكاردەهێنن لە پێناوى مانەوەى خۆياندا كە ئەمەش تەنها لەسەر حسابى گێلێتى بەشێك لە گەلە. بۆ نموونە تەماشاى صەدام بكەن لە ڕۆژەكانى جەنگى ئيران و عێراقدا گەڕايەوە بۆ دين ، هەر خودى

جەنگەکەشی بەناوی قادسییەوە ناونا تاکو جەماوەر بە مەبەستی خۆی هەڵخەڵەتێنێت. ئومەی عەرەبی و عروبەی بەکاردەهێنا تاکو هاوپشتی بۆ خۆی لە جەنگی لەتەك كورد و هەم لەتەك ئێرانیشدا، پەیدا بکات . هەر ئـاواش نمـونەی داگیرکردنـی عێـراق لە لایەن ئەمەریکـا و هاوپەیمانانەوە مانەوەیان و جەنگیان لە ئەفغانستان ، لە لیبیا ، لە سوریا بە ئەمە دەڵێن جەنگی ” دژە تیرۆر” بەڵام ئایا وایە؟ وەڵام لای خۆتانە بە بەڵگە و دۆکۆمێنتەوە.

هەڕەشەی دەوڵەتی تورکییە بۆ سەر باشوور، هەڕەشە بۆسەر پەکەکە چونکە پەکەکە لە بەشی باشووردایە ، هەڕەشیشە بۆسەر یەکێتی و پارتی تاکو زیاتر بیانکاتە پاشکۆی خۆی و ئامادەی هەموو جۆرە سازشێك بن، تاکو پێگەیان لەناو جەماوەری کوردیدا ئەوەندەی تر لاوازبێت و ڕسواتر بن.

ئەوەی کە ماوەتەوە بیڵێم ئەوەیە کە پاگەندەی داگیرکردنی باشوور و مانەوەی تورکیا لەوێ، ئیدی هەرکەس ئەو پاگەندانە بکات : پەکەکە ، سیاسییەکان ، ڕۆشنبیران یا ئەهلی فەیسبوك، بە گەورەترین زیان لەسەر جەماوەری باشوور دەگەڕێتەوە، پاگەندەیەکی ترسناکە و جگە لە ناڕاستییەکەی، ورە و بەرهەڵستی و دژایەتیکردنی لەشکری تورکیا بۆ جەماوەر ناهێڵێت و ئەوەندەی تر دەیانتۆپێنێت. ئەم پاگەندانە خەڵکی دەکاتە کەیلەیەکی بە بیرکەرەوەی چاولەدەمی حیزب و ڕۆشنبیر و کادیرانی زانکۆ و پسپۆڕەکان و سیاسییەکان و لەدەستدانی هەموو توانا و هێزێکی خۆی.

Zaherbaher.com
27/06/2020
زاهیر باهیر

تەمەن تەنیـــا مەســـەلەیەکی ماتماتیکییە..-3- خۆدواندنی:

ستیڤان شەمزینی

پیربوونم لەو ساتەوە دەستپێدەکات تواناکانم لە خۆشەویستیدا لە دەست دەدەم..

بەشی سێهەم..

لیزا: لە روانگەی منەوە، عەشق هونەری موعجیزە خوڵقاندنە، عەشق فڕینە و هیچ کاتێک ماندوو نابێت لە تەیکردنی ئاسمانە نەبینراو و قەدەغەکراوەکان. عەشق مامانە بۆ لە دایکبوونی هەموو مەحاڵەکان، دواجار عەشق، عەشقە.

ستیڤان: بەم پێیە بێت عەشق گەمەیەکی ناعەقڵانی ئەبستراکتە!! تۆ دەتەوێت ئەم ناوەڕۆکەم پێ بڵێیت؟.

لیزا: بێگومان عەقڵ بۆ هەموو شێوەیەک دژی عەشقە. مەولانای رۆمی باسی شەکوای ئەو مێروولانە دەگێڕێتەوە دەچنە لای سولەیمان پێغەمبەر و گلەیی لە "با" و "رەشەبا" دەکەن چوونکە هەمیشە لانەیان لە تێکدەدات. سولەیمان فەرمان دەکات بانگی "با" بکەن بۆچی وا دەکات؟ یەکێک لە مێروولە عاقڵەکان هاوار دەکات و دەڵێت نا نا، تکایە بانگی مەکەن، چوونکە کە ئەو هات ئێمە تەواو، حاڵمان لێ تێکدەچێت. ئەم چیرۆکە نموونەی عەشق دەخاتەوە بیرم، وەختێک عەشق دێت ئیدی عەقڵ بار دەکات. عەقڵ هەمیشە شەکوای هەیە لەسەر عەشق، لەبەرئەوەی هەر کات عەشق هات لانەی لێ تێکدەچێت.

ستیڤان: بەڵام دواجار عەشق داگیرکردنە!! لە کۆتاییدا عەشق خووی ئەو دیکتاتۆرانەیە دەیانەوێ نیشتمانی دڵت داگیر بکەن.! عەشق داگیرکردنێکی چاوچنۆکانەیە و بە هەمیشەش بەم شێوەیە دەمێنێتەوە.

لیزا: وا بیر دەکەمەوە نهێنییە گەورەکەی عەشق ترس بێت. یەک شت دەزانم عاشق ترسنۆکترین مرۆڤە، هەمیشە لە راڕایی و ترسی لە دەستدانی مەعشووقدا دەژی، هیچ کات دەروونێکی جێگیر و دڵنیای نییە، لەگەڵ ئەمەشدا عاشق بەهێزترین مرۆڤە بەرگەی زریانی عەشق دەگرێت.

ستیڤان: ئەوە دێڕێکی خەمم بیر دێنێتەوە کە نووسیبووم: من ئیمپراتۆری عەشقم، چوونکە بۆ نیگایەکت دەچەمێمەوە! هەروەک چۆن مارکس بۆ جێنی هاوسەری نووسی (لە بەردەمتدا دەنووشتێمەوە و دەگریم، چوونکە خۆشم دەوێی) ئاوهاش، من وەک جەنەراڵێکی بەزیو لە بەردەم پەیکەری عەشقتدا دەنووشتێمەوە.

لیزا: عاشق ئەفسانە دروست دەکات، هەموو ئەفسانەیەک بەرهەمی عەشقە، عەشق و ئەفسانە یەک شتن و لێکدی جیا ناکرێتەوە، هەر بۆیە

عاشقان وەک کەسایەتی خەیاڵی و میتۆلۆجی دەبینرێن.

ستیڤان: من دەمەوێ عاشق نەبم، دەمەوێ لێی هەڵبێم، بەڵام چارەنووسم وایە لە هەر شتێک ترسابم تووشم بووە، لە منداڵییەوە لە هەژاریی و نەخۆشی و عەشق ترساوم، ئێستا هەر سێکیان دەستیان لە بینە قاقام ناوە.

لیزا: لە راستیدا ئەو کەسە بووم دروشمی رووخانی قەڵای عەشقم بەرز کردەوە. لەسەر دەفتەری ڕۆژانەکەم بە خەتێکی درشت نوسیبووم: با بڕوخێ باستیلی عەشق باڵی فڕینی زنجیر کردووم، با بڕوخێ پەیکەری عەشق کە ئێسکەکانی وردوخاش کردووم.

ستیڤان: تۆ دەبێت خۆشحاڵترین ئافرەتی دنیا بیت چوونکە بەهرەمەندیت لە پرشنگی هەستی من. تۆ خۆشبەخترین ئافرەتی دنیایت چوونکە هیچ ئافرەتێک نییە لە مێژوودا هێندەی تۆ لە خۆشەویستی پیاوێک بەهرەمەند بووبێت.

لیزا: ئەوەی دەمترسێنێت، دوو شتە: سەرکەشییەکانت و جیاوازیی تەمەنمان!!. لەگەڵ ئەوەشدا کاتێک بیرت لێ دەکەمەوە ئیرەیی بە خۆم دەبەم خاوەنی دڵی تۆم و تۆش خاوەنی هەموو وجودی من!.

ستیڤان: بۆ من تەمەن تەنیا مەسەلەیەکی ماتماتیکییە، پیربوونم لەو ساتەوە دەستپێدەکات تواناکانم لە خۆشەویستیدا لە دەست دەدەم. مردن بۆ من تەنیا گۆڕانێکی فیزیاییە!! ژیانیشم لەو ساتەوە دەست پێدەکات هەستمکرد عاشق بووم، کە هەستم کرد دڵم لە بەر پێی تۆدا کەوتە لەرزین.

لیزا: تۆ نابینیت من چۆن لە ئاوی عەشقدا تەعمید کراوم.؟ جگە لە ئاینی عەشق هیچ ئاینێکی تر ناناسم، عەشق ئاینی منە. ئەو بەهایای ژیان فێری کردم یەک بەها بوو کە خۆشەویستییە، لە ژیاندا فێری گەڕانییەکی سەیر بووم، گەڕانی خۆشەویستی.

ستیڤان: هەوڵبدە قووڵتر شتێکی گرنگ لە مندا بەدی بکە. ئاخر تەنها عەشق منی بە ژیانەوە بەستۆتەوە، ئەگەر عەشق نەبێت هیچ هۆکارێک بە مانەوە نابینم. بیرتە لە کۆڵانەکانی شارە ڕەشپۆشەکە بەدەم ئازاری دابڕانەوە چرپاندم بە گوێتدا: خاوەنی هیچ نیم، چوون لە کۆتاییدا عەشقم دۆڕاند و هەموو شتەکانی دیکەم بردووە. من خاوەنی هیچ نیم هیچ هیچ!!.

لیزا: هەروەک ئەو ماچانەی نێوانمان ئەو قسەیەم بیرە. بیرمە وتیشت: گەردەلوولێک لە ناخمدایە. منیش پێم وتی تۆ لە ناخی گەردەلوولێکدایت. ئەو گەردەلوولەش لە ئۆقیانووسی سۆزی منەوە مەوج دەدات.

ستیڤان: نیشانەکانی عاشقبوون لای من زۆر روون بەرجەستە دەبن. لە یەکەم دیداری یەکترناسینەوە گووتم: ئەگەر ڕۆژێک هەورێکی گریا و

ڕەشەبا ناڵاندی و دەریا شێت بوو، ئەوە ئەو ڕۆژەیە منی تێدا عاشق دەبم!!.
لیزا: دەستت بهێنە و ماچێکم بکە. یەک ماچت من لە گۆڕەی غەریبیدا زیندوو دەکاتەوە، وەک چۆن نیگایەکی ساردت دەرگای ژیانم لێ دادەخات، ئاخر تۆ ناتوانیت لە جوگرافیای دەم دەربچیت، ئەگەریش بڕۆی قەڵای عەشقت رووخاندووە کە دڵی منە. منی مەجنونترین لەیلای تۆ.
ستیڤان: تۆ وەک موعجیزەیەک هاتیت، لاپەڕەکانی دەمت یەک یەک خوێندەوە و لە کۆتا لاپەڕەشدا بەخەتێکی گەورە نووسیت خۆشم دەوێی.
لیزا: هەست بە جۆرێک لە غرور دەکەم، عەشقت لە خۆبایبوونێکی زۆری تێدا دروستکردووم!!.
ستیڤان: تۆ دەبێت لە خۆبایبوونێکی زۆرت تێدا دروست بێت، غرورێک تەنها من نەگرێتەوە،! چوونکە هیچ ژنێک وەک تۆ پەرستراو نەبووە لەلایەن پیاوەکەوە، هیچ ژنێک هێندە شانسی نەبووە ئەو خەرمانە لە شیعری لەپێناودا بنووسرێت و شاعیرێکی عاشق خۆی تەرخان بکات بۆ نووسینەوەی لە بەتەی سەدان شیعردا. ئەمەستا دەمەوە لەمە تێبگەیت و هیچی تر.

خۆدواندنی: ستیڤان شەمزینی

تێبینی: ئەم تێکستە بریتییە لە مەنەلۆگ نەک دیالۆگی دوو کەس، کەی بەشەکانی ئەم مەنەلۆگانە لە نێوان 2010-2017 نووسراون. لە بەرگی دووەمی کتێبی “قوتووی عەتار” لەلاپەڕە 488-522 بەشێوەی کتێبی کاغەز لە ساڵی 2018 چاپ بوون

مەرگان … یوسف عەبدوڵڵا

گوێم لە کۆکە کۆکی ئەو هەناوە بریندارەیە
ئارەقی ئەو روخسارە دەسڕم..
ئەی تای گیانت بۆ گیانم!
ئاخ هەناسەی ساردت بۆ سینەم!

ئەی لەهەمووکەس دوور لە مەرگ نزیک..
دەبینی ئەم ژیانی ناچارییە بە مەرگێکی ناچارتری گەیاندین!

بە وێنەکەتدا دیارە،
سکەخشێی هەناسەی ئەم ژیانە..
گەیاندوویتییە کەناری مەرگ!
لەبری قەر□و□□ی نەخۆشخانە،
لەسەر شۆستەی شەقامەکە کەوتووی!

بەڵا وەک مەرگان هاتووە،
ئەو هەموومانی خۆش دەوێ..
هەمووی بۆخۆی دەبا،
بە باوەشێکی بێزراو و
هەناسەیەکی خنکێنەرەوە هاتووە!

ئاخر هەزاران جار بە زیندوویی لەسەر ئەم شەقامەدا تەنیا کەوتووین..
نازانم بۆچی لەوە دەترسین بە مردوویی لەسەر شەقامەکە تەنیا بکەوین!

دنیا ماڵی وێران بووە،
جیهان لەم ب□□حمییە پڕە!
ئاسمان واقی وڕماوە لە زەمەن..
زەوی کۆستی بەم هەموو لاشەیە کەوتووە..
نایەوێت ئەم هەموو دەردو بەڵایە بەو بسپێرین!

وەرزێک لە نەفرەت … شیعر: کاوه عوسمان عومه ر

کچی زەرەیا لە بەیانیەکی زیوی ساما نکا
ل□ بەردەم ئاوێنەی نەهامەتی هەموو مرۆڤە
ڕۆحسوتماکەکاندا، پێیوتم…
تۆیەک گەر نیازی ڕۆچوونتە،،
بەرەو هەڵدێرێ لە ئەشکەنجە
بەرەو نەفرەتێ لە کۆچی هەتاهەتا،،
با دڵی قەترانیت وەک مانگێک لە مس و گڕ

لە خوێنی ڕەشی شیعری نەفرەتا بگەوزێ،،
تۆ بزانە یاخیبوونیش هەم سزا وهەم پاداشتە
زەریا دەرگا کریستاڵیەکانت بۆ واڵا ناکا،،
گەر نەتوێیتەوە بە دڵۆپە جوانەکانی شەونمە…
لە ئیشکی ڕەها،،
پرشنگەکانی نەمری لە چنگتا نابریسکێتەوە
تاوەکو ڕۆحت نە پرژێ …
وەک تەقانەوەی جەستەی گوڵێک ئاڵ و واڵا
هەر بۆیەکیشە من کلیلی دەرگا بەدەنەفرەتەکانی…
ژیان و مەرگ و کاتم
لە ئیبلیسە پاسەوانەکانی کانی نەمریدا فڕاندووە،،
بڕیارمدا گەشتێ بکەم
پشت زەریایەک دەندە
بەدەر لە بەرائەتی پەریەکانا،،،
گەشتێک جیاواز
لە ئەشکەنجەی هەتاهەتای،،،
مرۆڤە باڵشکاوەکانا
بوارم دا گڕی سپی یاخی بوونی ئادەمێکی تر
لە جەستەما سەرکەشیکا،،،
باکم نەبوو،،
ژەهری سەوزی گوڵە دەندەکان،،
تۆوی وشەی تەرتیلەکانی کتێبی قه دەغەکراو ،،
لەسەر لێوم دەک دەرکەن،
گرنگیش نەبوو لام ،،
گەر ژنە ڕەشپۆشە دەست و پەنجە ئەندێشەییەکان …
تیخی خەنجەریان لە جەستەی ئاویما گیر کەن،
ئیترئەی خواوەندی بەدەنەفرەتی،،
باکم نیە، با تۆوی بەد..
لە دێی سوتماکا،،،
لە سپێدەیەکی قەترانیا…
جارێکی تر بڕوێ،،
با کم نیە چیتر،،
گەڵا سپیە ژەهراویەکانی…
بەهارێکی جەستە بەستەڵەکیش،
لەسەر ڕوخساری خۆڵەمێشئاسام سەوزبێ،،
ڕێگەم دا وە هەوای ژەهری سەرکەشی…
لە هەناسەی گەردوونێکی ناتەواو دەندە،،

بە سنگما تێپەڕکا،
ئەوەتا من لەم کۆچە بەد نەد فر□ تە،،
لەم بەد نەفرەتیە هەتا هەتا یە،،،
وەک ئیبلیسێکی تر …
دەرکراو لە پەرادیسێکی ترا…
ڕۆچوونم بە چاوی خۆم دیوە،،
بە نێو تاوێرە قووڵەکانی نەفرەتا تلاوم□ تەوە،،
بۆنی ساردی مەرگ لە ڕوخسارم دێ..
چارۆکەی بەلەمی سەرکێشم…
باڵی سیمرخێکە،،
لە گڕو و سەراب و سووتماک،،،
هەر کە کازیوەی سەرزەریاش..
وەک چاوی کچێکی عاشق،،
بە نامۆیی زەرد□ پەڕێکا،،
نوقم لە قەشەنگی خۆری قورمزیدا،،،
بۆ دواجارخۆی پیشاندا،،،
دوا ئاهم هەڵکێشا..
بڕیارم دا وە یاخی بوون تاهەتا هەتا ،،،
بڵێسەی بەد نەفرەتی،،،
هەڵقوڵێ لە خوێنما ،،،
چاو نەترس بووم،،
لە گەشتێکی بەد نەفرەتبوونا ….
وەک بەلەمێکی مەست وێڵ
و بێ قیبلەنما،،،
ڕۆحێک دەربازی بووە،،
هێدی هێدی ، بێسڵەمینەوە
مەملەکەتە سەوزە درۆکانی جیهانم جێهێڵا
وەک توووێخی بەجێماوی پەپولەیەک لە سڕبونا…
بوونێکی پڕ بێهودەیی و…
بێدەروازه□ ج□ما،،،
بە بیرما نایەت…
لە کەناری سامناکی نێوان بوون و نەبوون،،،
چەند شاخ و دۆڵ و شاری خەواڵووم تێپەڕاند
لە دەروازەی زەریای هەڵچووا،،،
فریشتە سیما جادوگەرە کان…
هاو سەفەری ڕۆچوونی بەد نەفرەتبوونم بوون،،،
هەر کە دەرگای پۆڵای ئاسمانیش

لەڕووم داخرا ،،
دەنگێک وەک نە نەعره تەی …
خواوەندێکی تووڕە و دوورا ،،
گەردوونێکی بەتاڵ و سامناکی ڕاچڵەکان
ئاوێنە زۆرو ڵێلەکانی بوونێکی…
دڕندەو بێهودەشی تێکشکان
دەنگێکی ترسناک بوو، هات بەگوێما …
*بزانە ئەی مرۆڤی یاخی،،،
تۆیەک ووک بونێکی بۆش لە سەرابا…
نیازتە تێپەڕ کەی بە سنوری ترس و گڕا ،،
چاک بزانە، لە گەڵ ڕۆچوونتا ،،
جارێکی تر، دەرچوونت ….
بۆ تا هەتا نەما *..

لەگەڵ ڕۆچوونما بەرەو کەنارگەی نەفرەت
دوا نەورەسی وێڵی سەر کەناریشم لێ وون بوو ،،
زانیم کە ئیتر من لە هەموو تنۆکە بارانە
پیرۆزەکانی خۆشەویستی ،،
و ل□ ئەستێرە پرتەقاڵیەکانی
میهرەبانی بێ بەری بووم ،،،
بۆ دواجار بیرم کردوە لە ڕۆژانی زوو
لە بیرم بێ ئەو ڕۆژانەی عەشقڕژانبوو ،،
ئەوکاتانەی خۆر…
لە دارستانی ئەرخەوانی چاو پڕ گزنگ بوو
مێرگەکانی ئاسوودەییش …
لە ڕۆحی منا هەڵتەقیبوو ،،
تاوسە ڕەشەکانی یاخیبوونیش…
لە هەورەکانی منداڵی منا شەقەی باڵیان بوو ،،
ئێستا ساتەوەختی ب□د□ن□فرەتبوونمە ،،
لە گەشتێکم بەرەو هەڵدێری ڕۆجوونی هەتا هەتا
وێڵبوونە لە دەواری فڕیوی بێ نشینگە ،،،
بێ ئاسمان و بێدەریاو بێ خاک
وبێ مەنزڵگە ،،،
ئاوێنتەبوونە بە گڕکانپژانی نەمریەکی ترا…
دەرچوونە لە کاژێرە وەریوەکانی ماشینی گەردوونا ،،
هەروەک چارۆکەی کەشتیەکی سەرکێش هەڵدێرمە
کۆچەرێتی هەتاهەتا ئێستا بەشمە ،،،

بەرەو باهۆزێ لە ئافات،،
سەفەرێکی بێنەخشەیە گەشتی بەدم،،
بەرەو گەردەلوولە بەدنەفرەت،
فڕینەکە یاخی لە خواوەندەکانی میهرەبانی،،
من ئێستا، هەی ئیبلیسە بەندکراوە ئەشکەنجەدراوەکان
قەشەو مەلای ڕوخسار بەردەکان بە ئازارم
ڕۆچوومەتە ژێر لێوارە نسرمەکانی...
ئۆقیانووسی هەڵقوڵاوی چادووی ڕەش
ئێستا من بە بەتەرزەی پیرۆزی هەڵهاتن
لە پەیکەری خواوەندەکان،،
ڕۆحی سوتماکم شتوە
لەسیفەرە باڵەشەکان لە دۆزەخا،،
بە ڕۆچوونی هەڵبژاردەی ئازادانەم …
بزەیان دە،،،
جەنەڕاڵ و چەنگاوەر و تاوانکار
قەشە و پیاوە پیرۆزەکانی تر …
هەموو گوێ ڕادەرن
لە ئەتوونی ژیانێک پڕ ئەشکەنجەو فەنا
من ئێستا دەربازبووم
وەک خەوێک لە برین ولە ئازار
من لاتان نەماوم، هەڵهاتووم ،
خۆم شتوە بە ئاوی پیرۆزی نەفرەت
بوومەتە تۆزی قەترانی مەرگ،
بوومەتە هەڵمی دوای باران،
بوومەتە تەمێکی ترسناک،
بەڵام قەشەنگ،،،
لە چاوی قازە شەیتانییەکانی ڕۆژانی خەم…
بوومەتەوە سەرابی سەرەتاکانی بوون،
ئای لە ساتەوەختی ڕۆچوونی ئازادانەم ....
بەرەوفریشتە ئاوییەکانی سەر کەنار و
پەریە باڵ ئەرخەوانییەکانی ناو تۆفان،،،
ئەی کە جەستەیەک گەڕایەوە
بە ناو تەم و ئاوێنەو سەراب
کە ڕۆح ئازادانە توایەوە
بە دڵۆپە لە ئەفسانەی بەدەر لە بوون
ئیتر ترسی بۆچییە
ئیتر پەشیمانی کوا دادی ڕۆچوونم ئەدا…؟

هەر فڕینێکی ئازادانە،
نۆشکردنی کاسێک شەرابی ڕەشی ڕەها بوونە،،،
دۆزەخێکە بەڵام بەختەوەرانە…
چی تایەکی قورس و بە ئەشکەنجە بوو،،
ڕۆچوونم بۆ نێوتاشە بەردەڵانی کەنارگەی بەدنەفرەتی
مردم و بەڵام مەشخەڵی شیعری ئ□ بەدیم دیتەوە،،،
بوومە سەرابستانێ…
بەڵام زومردە بریسکاویەکانی…
خۆشبەختی ڕاستیم خستە نێو چنگەوە،،،
رۆحم ڕەش بوو..
بەڵام هێدی هێدی ،،
لەگەڵ ئۆرکسترا پڕجۆشەکەی ئیبلیسەکانی مرگ،،،
بە مشتێ نوور بوومەوە،،
سوتماک بوومەوە،،،
بەڵام ڕەنگاڵەی عه شقیکی نەمریم لە ئاسۆدا دیتەوە،،
کات و شوێن لام ئێستا ….
دوو مەلی خۆڵ□ مێشی…
ئاسمانێکی دڕندەیە ئێستا…
شەو وەک خوێنی ڕژاوی ئاسمانێک قەشەنگ…
پژاوەتە مرواریە ڕەنگ گزنگی ڕۆحم،،
شەرابی خوێنی یاخی فوارەیەتی لە ناخم ،،،
لە ڕۆچوونی بەدنەفرەتا ئازادیە،
بەختەوەری ڕەهایە،،،
قازە پەمەییە شەیتانیەکانم دیتەوە…
لە شەوێ قژ سپی ،،،،
ئای چی سەرخۆشێکم…
بە شنەبای بەدنەفرەتی سەفەری هەتاهەتا،،،
بۆ جارێکیش نزام نەکرد….
لە یەزدانێکی نادیار ،،
بۆ چۆڕێ ژیان و مەرگی ئاسودە،،
بۆیە من دژ بە هەموو خواوەندە در□ز□ن□کان،…
لە بەردەم دەرگای کۆشکی..
بێهودەەیی گەردونە تەمتومانەکانا،،
بەیداخی قەترانی یاخی بوونم هەڵگرتوە،،
جەستەم ئێستا وەک گڕکانە،،
ڕۆحم دڵی ئیبلیسێکی خۆشبەختی تینگرتوە،،،
چاوم پرە لە وێنە سەرابیەکانی منداڵێکی لاسار

لە ئاسمان و زەوی و بیابان و زەریا…
لە کەنارگەی ڕۆحکێشانی خۆم،،
لەژێر تۆفانێک لە نمە شیعرام،،
ڕێگەم داوە شەماڵێ لە نامۆیی جوانا،،
دڵم پڕکا لە خونچەی زومردی فەنا،،
بەرگم ئەستێرە ڕژانە ئێستا…
لەسەر کەنارێکی بەدەر لە زەمەنا،،،
تا یەکی شێتانەم گرتوە،
وەک دەروێشیکی ناپاکیزە
حاڵم بە ئاسوودەیەیی دزراو
لە خواوەندە دڵڕەقەکان گرتوە

ببینە خانمی ڕەشپۆشی ئاسمانێک لە نەهامەتی،،،
من ئێستا جەستەم پەروانەیەکە…
سەربەست بە پانتایی جەستەی خەوتووی زەریا،،
چاوم پڕبە دارستانی نەمریە،،
تواومەتەوە بۆ بڵێسە داگیرساوەکانی شەپۆل،،
بەڵام بێترسیش،
بە لێوارە ترسناکەکانی شەپۆلا هەڵزەنیوم،،
لە قوڵایی زەریای هەناو کڕێوەشدا…
لەپی خواوەندی زەریای یاخیم خوێندەو□ تەوە،،
منم نهێنیە پەیپێنەبردوەکانی تەرتیلەکانیی ،،
چوونە ژوورەوەی دەرگای دۆزەخم شکاندوە،،

لە دەرچوونی ڕۆحا ،
بەرەو سەدیمی نادیارو پڕ ئەشکەنجەدا…
ڕوخساری سەرابئاسای شاعیرێکی ڕووبەخەندەم دی ،،
ووتی ئیتر تۆ منی،
بەڵام سەرکێشێکی یاخی،،،
لە نێوان دیواری تەوماوی بوون و نەبوونا،،،
لە نێوان سنووری فیردەوس و دۆزەخا،،،
لە نێوان پەرژینی گڕینی ژیان و مەرگا،،
کە وەریمەوە بۆ گەردەکانی بوون،،
سرووتی سووتماکبوونی داری کاتم بینی
دیوی شاراوەی جەنگی رۆح و،،،
خۆری ئەرخەوانی سەرکێشیم بینی،،
گوڵم دی گۆشتین،

دارستانی ئاگرینم بینی،،
لە بەرگی ئافرەتی جەربەزەو قەشەنگا، ،
شاخ وەک فریشتە،،
زمان وەک ئاوێنە، چاو وەک ڕەنگاڵە،،،
باران وردە دە بوو بەڵام باڵدار،!
هەزاران ئەستێرەی سەربەست،،،
دەرباز لە نێو جوانی مەترسیدار،،
کاسیی نەمری..
خوێنی ڕەشی نەفرەتبوونی…
بە جەستەی ڕژاوما ئەڕژایە خوار،،
چی دۆزەخەکە من ترازاومەتە ناو..
پۆلە مەلی قەترانی گڕینم دی…
لە ناو ناخی هەڵساوی زەریا ،،،
هەزاران مانگی مەستم دی…
لە فەلەکێکی بێ کات و زەمەنا،،،
ئای لەم ڕۆچوونە بەدنەفرەتە ،،،
لەم بێ خاک و بێ زەریا و بێ شوناس و
بێنشینگەو بێ مەنزڵگە،،،
چی بەختەوەرێکی پرشنگەڕحم ئێستا،،،
چی سورەتێکی بەدم ئێستا،،،
بەڵام ئاسسودە،،
منم پەڕەی هەورێکی سەرکەش،
بروسکەیەک وەک تیخی خەنجەر….
بە ناو دیواری حەقیقەتا
من ئێستا بوونەکم بێ جەستە و ڕۆح،،
ئازاد لە نێو ئۆقیانسە…
یاخی لە ڕیتمی هەسارە پەرش و بڵاوەکانی گەردوونا،،،
ڕێم داوە کەشتیەکی بێ کەشتیوان..
هەڵمگرە و بمبات ،،،
بۆ سەر کەڵوەی کاتا،
مەست بووم لە سەفەرا ، لە کۆچی فەنا…
بە ئۆرکسترای ئافات..
ڕێمداوە فریشتە باڵئاو یەکان….
شەرابی ژەهری بەد،،
بە گەرووی سووتماکما بەژن،،،
گیای مەستی یاخیبوون لەسەر پەنجەم ڕوا!
گیانێک بووم بێ ئێسک ، بێ خوێن، بێ

ه□ستی مر□ق،
چی زەریا یەک لە بوونێکی تر،،،
چی شەپۆلێک لە حەقیقەتی تر،،،
چی تەرزەیەک لە نەمریەکی تر ،،،
کۆچی نەفرەتی بە من بەخشی…

لە بەلەبزان بۆ سەر سیروان وهەزار پەس ….ئەحمەد رەجەب

وانەکانی ژیان

لە مانگی تموز هاوری عەبدوڵلای مەلا فەرەج { مەلا عەلی} رۆژانە لە گەڵ ژمارەیەك لە هاورێیان ئەچوون بۆ سەر سیروان بە مەبەستی دۆزینەوەی شوێنێکی گونجاو بکرێت بە بارەگای حزب و، ئێوارەیەك وتم بە هاورێ مەلا عەلی حەز ئەکەم بەیانی لە گەڵتان بێم بۆ سەر سیروان و، بۆ رۆژی داهاتوو لە گەڵ هاورێیان رۆیشتین ولە تەنکاییەك لە سیروان پەرینەوەو دەستمان کرد بە بەرد هێنان و، لە شوێنێکی دیاریکراواد بەردەکانمان بۆ ناو روباری سیروان فرێئەدا.
لە هاوری مەلا عەلی نزیك بوومەوەو هەردووکمان پێکەوە وەك بڵێت تەوقیت کراوین دامانە قاقای پێکەنین و سەیری یەکترمان کردو وتی ئەزانم چی ئەڵیت و، وتم ئەم بەزمە چییە؟ کێ ئەم نەخشەیە دارشتووە؟ چەند زیرەکە !، لەولاوە دوکتور نەجمەدین بە بۆڵە بۆڵ هات وتی : بەچی پێئەکەنن؟ مەلا عەلی وتی هاوری سیروان لە شێرە کولە ئەترسێت و، دکتۆر یەکسەر وتی کوا شێرەکولە؟ منیش بە هێمنی وتم دوکتۆر گیان من مەلەوانم و ئەزانم ئەم شوێنە بۆ پرد دەست نادات و ئەگەر باران ببارێت ئەکەوێتە ناوراست ئاوەکەو باشتروایە شوێنێکی تر بدۆزنەوەو، ئەمە روباری سیروانە جۆگەلە ئاوی بیستان نییە و، دوکتۆر تۆرە بوو ئێمەی بەجێهێشت و، مەلا عەلی وتی : سێ چوار رۆژە ئەڵێم ئێرە باش نییەو ئەو هەر ئینکاری ئەکات.
لە پاش پشوویەکی کورت دوکتۆر وتی مەلا عەلی با سەرەوەخوار برۆین، زۆر دوور نەکەوتینەوە تەنگە بەرێکمان دۆزییەوەو ئەم بەرو ئەوبەری سیروان کەمتر لە دوو مەتر بوو، ئاوەکە بناغەی بەردەکانی هەڵدری بوو ئاوەرۆیەکی زۆر تیژی دروست کردبوو، بریاردرا پردلەوی درۆست

بکەین.
لە رۆژی داهاتوو تەوراس و تەوەرو قازمەو خاکەنازمان برد بۆ سەرچەم، لەوی بووین بە دووبەش، بەشێك بە هەڵکەندن و دروستکردنی نیمچە دیوارێك لە هەردوو بەرەکەی سیروان و، بەشی دووەم برۆن بۆ چەمی گریانە و دار چناری سور بڕنن و، من لەگەڵ داربرین چووم و، گریانە چەمێکی گەورەو پر بوو لە سورەچنارو، بەدەم قسەکردن لە ماوەیەکی کورتدا دوو داری گەورەمان برییەوەو، بە دارە لێس و بە 12 کەس ئەم بەرو ئەوبەری دارەکەمان گرت و بە سێ چوار قۆناغ دارێکمان گەیاندە هەزار بەس و، زۆر هیلاك بووین و دارەکە زۆر قورس بوو، بەو جۆرەی ئێمە کۆمەڵێك لە هاورێیان چوون و ئەوانیش دارێکی قورس و گەورەیان هێناو، لە رۆژی سێیەمدا پردمان دامەزراندن.
لە 16/8/1979 سەدام حوسەێن بەیانی ژمارە 109 ساڵی 1979 لێخۆشبوونی بۆ سەربازو خەڵکی مەدەنی راگەیاندو ،ژمارەیەك لە هاوریان سوودیان لێوەرگرت و گەرانەوە ناو شارو دێهاتەکانیان و، لە پاش شەری پاوە 23/8/1979 ـــ 28/8/1979 دەستمان کرد بە گواستنەوە لە بەلەبزان بۆ سەری سیروان و، من هاوری نەژاد تەوفیق برای شەهید هێمن دوشکایەکمان هەبوو زۆر قورس بوو دووقۆڵی هەڵمانکرت و لە پاش هیلاکییەکی زۆر گەیاندمانە شوێنی خۆی و، ئەو کات بارمان قورس نەبوو یەکی بەتانییەکی سەربازیمان هەبوو، کەممان دوو قاتی جلی هەبوو.
هەزار پەس رووتەن بوو داری نەبوو. ئێمە لە چەمی گریانەوە زۆر نزیك بووین، کەپرێکی شرکەمان دڕوست کردبوو بەشی نووستنی سێ چوار کەسی ئەکردو ئەوانی تریش لە بەر هەتاو یان لە نزیك ئاوی سیروان ئەمانەوەو، دووای شەرکەی پاوە چوار پێشمەرگەی دیموکرات کەوتنە لای هاورێیان و لە لای ئیمە دانران و ئیواران بە کۆمەڵ ئەچووین بۆ گۆمەکەی سیروان نزیکی چەمی گریانەو ، بە جەلاتین و کەپسول بۆمبی پچوکمان دروست ئەکردو هەڵمان ئەدا بۆ ناو گۆمەکەو ماسی سەر ئاوەکە ئەکەوت و منیش لەو کارە زۆر شارەزا بووم و ماسیم ئەگرت و، یەکێك لە پێشمەرگەکانی دیموکرات ناوی کەمال بوو هاواری ئەکردو بە ناوی باوکم رەجەب بانگی ئەکردم و ئەیوت رەجەب، رەجەب ئەوە ماسییەکی گەورەیەو، هاورێ مەلا عەلییش قاقا پێئەکەنی و، ئەیوت هێشتا دوو مانگ نییە بوویت بە پێشمەرگە، کەچی لە باتی نازناوەکەت بە رەجەب بانگت ئەکەن!.، لە پێشمەرگایەتی زوربەمان ناوێکی ترمان هەبوو، بۆ ئەوەی دوژمن بە ئاسانی نەمانناسێت.
لە پاش چەند رۆژێك بە رێگایەکی جێی متمانە برادەرانی دیموکرات گەرانەوە بۆ لای پێشمەرگەکانی دیموکرات و، جێی ئاماژەیە لە پاش چوار مانگ من هاورێ شیخ رەسول چووین بۆ مەهابادو، لەوی هەوالی

کەمالمان پرسی و لە پاش ماوەیەك هات و بە زۆر ئێمەی برد بۆ ماڵەوەو بە دایك و کەسوکارو خزمەکانی وت : ئەمانە ژیانی من و سێ پێشمەرگەیان پاراست و، لەو ماوەیەدا کەمال و برادەرانی تر زۆر یارمەتی و خزمەت من و هاورێیان کردو، ئەو کات مەهاباد بە دەستی حزبی دیموکراتی کوردستان بوو، لەو ڕۆژانەدا ئێمە لە مەهاباد بووین میتنگێك بۆ رەهبەری چریکهای فدایی خلق ایران (ئەشرەف دەهقانی) ڕێکخرا (مانگی شوبات 1980) بوو.

ڕۆژێکیان بە ئۆتۆمبێل ئاردمان بۆ هات بۆ دێی هۆرتاو، داوا لەو هاورێیان کە توانایان هەیە کرا برۆن ئارد بگوێزنەوە بۆسەر سیروان و نزیکەی پەنجا پێشمەرگە ڕۆیشتین و، لەوێ زۆر لە هاورێیان حەزیان کرد خۆیان بکەن بە لێپرسراوو، منیش بەبێ گویدان بەم و بەو فەردەیەکی پەنجا کیلۆییم هەڵگرت و، بەرەو سەر سیروان ڕۆیشتم و لە رووباری سیروان لە گەڵ ئاردەکە پەریمەوە، ئەو بەرو، گەرامەوە بنکەکەی خۆمان.

لە سەرەتای مانگی تشرینی یەکەم / ئوکتۆبەر 1979 لەو ڕۆژە سەخت و دژوارانەدا مەفرەزەیەکی 47 کەسی بە 5 چەکەوەو، بە سەرپەرشتی وفەرماندەیی هاورێ تەوفیقی حاجی یادی بەخیر کەوتینەری لە هەزارپەس بۆ تووژەڵەو ناوزەنگ. (ماویەتی).

27/6/2020

بەرزەخ … ستار ئەحمەد

کێچم وەك برۆ لەچاوو
تیشکی خۆر لەسەحراو برسی
چوون میهرەبانی لەدڵم و
بەزەیی لەخوێن و
نووری خودا لەدەروونما
دەبریسکێتەوە
بەرەو بەرزەخ
بەرزی بەرزان
گیانم دەفڕێت
بۆ لای یەزدان

جەستەمیش تینوو و دێوانە
بۆ هەناوی چرۆو گوڵزاری گۆڕستان
هەستەکەم زوو
دێمەوە ناو جەستەی ڕوونم
باخچەی بەهەشت و دەروونم
چەند ئاسوودەم
خودام بەڕاستی ناسیوە
گۆڕەکەم هەورێك سپییەو
پەردەیەکی ڕەنگ ئاوینە
پارچە هەورێك ئاورێشمینە
لەنێوەندی بەهەشت و زەوی و
جیاکەرەوی گەردوون و
ئاسمانێك شینە

ستار ئەحمەد

•

مەیل … سەردار جاف

من سەرشێتم
یا ئاوەزم لە دەست داوە
یا خرۆشانی ناخمە بۆ جەماڵی ئەو ئیشقەمان
مەیلی ژوان تێکشاو و ورد و خاشە
بۆتە خاشاك
لەزیلدانا نراوە
ئەم پەتایە
چ دابڕانێکی قورسە
بە سەر شیعر و بەفر و ئاو و رۆحی من و تۆ باریووە
شنەی سپێدە یاخییە
لە درزی وڕێنەی خەیاڵ
هەڵاتووە و
سەرای غوربەتی تەنیووە
تۆ ئاونگی جەستەی شنەی

یەك زەمەنە ئولفەتمان لێ ترازاوە
بیری ژێمان دابڕاوە
لەم ژاوەژاوەی قومری دڵ
سەرگەردانین
تێكئاڵانمان مەحاڵێكە
هیچ دەنگێكی پڕ چریكە
میلۆدی بۆ نەچڕیووە
ئاااای خودایە
بشێ حەرفەكانی ئەوین
داستانی ڕستەی دابڕان بنوسنەوە
چی ئەلف و بێی زمان هەیە
هەموو فۆنتی نوسینەكان
گەر بیتەۆڤنیش بێتەوە
گشت هەستێكی بە وڕێنەی پڕ لە هۆرە
هەموو سەمای جەستە و گەڵا و گول و لەرەی دەرەختەكان
لە ژێر پێی تۆن
جوانی باڵات ناژەننەوە
كچێ گوڵێ
هەموو بەیانیانی پایتەخت
دەنگێ شەرمندەیە لە باڵاهەڵدانی باڵای جوانیت
قەت پەی نابا، بە دوندی دڵی شێواو و پەنهانی تۆ
چ جای رۆژگار تا ئێوارە
بە بستە نازی ناز ناگا
پێم بڵێ ئەو كەی دەزانێ
لە سروشی فۆرمی باڵا و نهێنی شەوانی تۆ
تۆ نازانی
مەیلم وەكو شەپۆلی دەریا سەرشێتە
دەمكا بە با
لەم تەوژمە، مەیلی زۆرە
بەرەو رۆخ و ناخی زەوی تەكان دەدا
منیش بۆ رۆحی تۆ دەبا

Deutschland- Bad Camberg
27 . 06.2020